

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Bc. Zuzana Benešová

Kyberšikana a chování na sociálních sítích u žáků druhého stupně základních škol

Cyberbullying and behaviour on social networks among pupils of the
second grade of elementary schools

Praha 2019

Vedoucí práce: PhDr. Eva Šírová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 23. dubna 2019

Zuzana Benešová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí této diplomové práce PhDr. Evě Šírové, Ph.D., za rady, podporu a vedení při jejím psaní. Dále bych ráda poděkovala ředitelkám a učitelkám základních škol, které mi umožnili sběr dat. V neposlední řadě si mé díky zaslouží moje rodina, přátelé, můj partner a jeho rodina, kteří mi všichni během posledního půl roku byli velkou oporou.

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje souvislostem dvou aktuálních témat-kyberšikaně a chování na sociálních sítích, v populaci žáků druhého stupně ZŠ, tedy u adolescentů. V literárně-přehledové části jsou představeny vývojové souvislosti kyberšikan v adolescenci, znaky a formy kyberšikan, její výskyt, aktéři kyberšikan a rizikové faktory s ní spojené. Dále se práce věnuje komunikaci na internetu a popisu sociálních sítí. Jsou představeny současné výzkumy spojující kyberšikanu a sociální sítě. Empirická část pojednává o kombinovaném výzkumu, provedeném u 43 žáků na druhém stupni základní školy. Kyberšikana byla měřena pomocí dotazníku a posléze byla provedena analýza profilů na sociálních sítích Facebook a Instagram.

Klíčová slova

kyberšikana, sociální sítě, Facebook, Instagram, komunikace na internetu, adolescence

Abstract:

This diploma thesis deals with the context of two current topics - cyberbullying and behaviour on social networks, in the population of the second grade of primary school, thus in adolescents. In the literary-review part the developmental connections of cyberbullying in adolescence, signs and forms of cyberbullying, its occurrence, cyberbullying actors and risk factors associated with it are presented. The thesis also deals with communication on the Internet and description of social networks. Present researches of cyberbullying and social networks are presented. The empirical part deals with the combined research carried out in 43 pupils at the secondary school. Cyberbullying was measured using a questionnaire and then profiles were analysed on Facebook and Instagram.

Key words:

Cyberbullying, Social networking sites, Facebook, Instagram, Internet communication, Adolescence

OBSAH

OBSAH	6
ÚVOD	8
I. LITERÁRNĚ-PŘEHLEDOVÁ ČÁST	9
1. VÝVOJOVÉ SOUVISLOSTI KYBERŠIKANY V ČASNÉ A STŘEDNÍ ADOLESCENCI.....	9
1.2. <i>Identita.....</i>	<i>9</i>
1.3. <i>Experimentování .....</i>	<i>10</i>
1.4. <i>Vztahy k autoritám a komunikace .....</i>	<i>11</i>
2. KYBERŠIKANA.....	13
2.1 ZNAKY KYBERŠIKANY.....	14
2.2 FORMY KYBERŠIKANY.....	17
2.2.1 <i>Vyloučení a ostrakizace .....</i>	<i>17</i>
2.2.2 <i>Rozhohňování .....</i>	<i>17</i>
2.2.3 <i>Kyberharašení a kyberstalking .....</i>	<i>18</i>
2.2.4 <i>Pomlouvání a ponižování .....</i>	<i>18</i>
2.2.5 <i>Odhalení a podvádění.....</i>	<i>19</i>
2.2.6 <i>Happy Slapping.....</i>	<i>19</i>
2.2.7 <i>Obtěžování.....</i>	<i>20</i>
2.2.8 <i>Vydávání za někoho, krádež identity.....</i>	<i>20</i>
2.2.9 <i>Výhrůžky .....</i>	<i>20</i>
2.2.10 <i>Další formy.....</i>	<i>21</i>
2.3 PROSTŘEDKY KYBERŠIKANY	23
2.4 VÝSKYT KYBERŠIKANY	25
2.4.1 <i>Výskyt kyberšikany v ČR .....</i>	<i>25</i>
2.4.2 <i>Výskyt kyberšikany ve světě .....</i>	<i>27</i>
2.5 AKTÉŘI KYBERŠIKANY	27
2.5.1 <i>Agresoři .....</i>	<i>28</i>
2.5.2 <i>Oběti .....</i>	<i>28</i>
2.5.3 <i>Přihlížející.....</i>	<i>29</i>
2.6 RIZIKOVÉ FAKTORY	30
3. ADOLESCENTI NA INTERNETU	31
3.1. KOMUNIKACE NA INTERNETU	31
3.1.1. <i>Disinhibiční efekt.....</i>	<i>31</i>
4. SOCIÁLNÍ SÍTĚ.....	33

4.1.	Facebook	34
4.2.	Sociální sítě založené na sdílení videí a fotografií.....	35
5.	CHOVÁNÍ NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH	37
5.1	ČAS STRÁVENÝ NA SNS.....	38
5.2	SEBE PREZENTACE NA SNS	39
5.3	SDÍLENÍ OSOBNÍCH INFORMACÍ	40
II.	EMPIRICKÁ ČÁST	42
6.	DESIGN VÝZKUMNÉHO PROJEKTU	42
6.1	TYP VÝZKUMU.....	42
6.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	42
6.3	SBĚR DAT	43
6.4	METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	44
6.5	METODY ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZY DAT	48
6.6	ETIKA VÝZKUMU	50
6.7	VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	51
7.	VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	54
8.	DISKUZE.....	70
	ZÁVĚR.....	75
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	76
	SEZNAM TABULEK	85
	SEZNAM GRAFŮ	85
	SEZNAM ZKRATEK	86
	SEZNAM PŘÍLOH.....	87
	PŘÍLOHA 1.....	I
	PŘÍLOHA 2.....	IV

Úvod

Kyberšikana je tématem posledních 30ti-40ti let, souvisí s rozvojem informačních technologií. Stejně jako sociální sítě je tématem velmi aktuálním a zaslouží si naši pozornost. Obě tyto oblasti jsou řešeny současnými výzkumníky, ale spojení těchto dvou témat je k vidění méně.

Ráda bych tedy touto prací přispěla k dalšímu zkoumání a hlubšímu porozumění. Žáci na druhém stupni základních škol jsou populací, která hojně používá mobilní telefony, tráví většinu dne online, na sociálních sítích. Z tohoto důvodu se mi zdá vhodné zkoumat tyto fenomény právě u nich.

Kyberšikana je negativní jev, který může na dětech zanechat trvalé následky, je charakteristická tím, že se odehrává kdykoliv a kdekoliv, nemusí jí být přítomen žádný svědek, nebo naopak mohou oběť zasahovat opakované útoky tím, že obsahy na internetu nekontrolovatelně kolují a vidí je velké publikum. Jde o věc, se kterou se děti těžko svěřují a mají problém si říct o pomoc. Myslím, že je tedy naprosto zásadní, abychom měli lepší povědomí o tom, jak tento jev funguje a jak souvisí s chováním všech dětí, ale především obětí na sociálních sítích.

Cílem práce je nalezení souvislostí mezi chováním na sociálních sítích a kyberšikanou. Pokládám si otázky, zda je možné na profilech na sociálních sítích najít podobnosti u dětí na druhém stupni základních škol a zda se nějak liší oběti a ostatní žáci.

Práce je rozdělena na literárně-přehledovou část a empirickou část. V literárně-přehledové části je představen současný stav vědění na toto téma. Pro propojení všech souvisejících témat se zde věnuji vývojovým aspektům adolescence ve spojení s kyberšikanou, kyberšikaně, jejím znakům, formám výskytu a jejím samotným aktérům. Dále jsou představeny charakteristické rysy komunikace na internetu a dalšího chování na sociálních sítích, spojených s kyberšikanou.

V empirické části je představen výzkum, který má kvantitativní a kvalitativní část. V kvantitativní části je žákům předložen dotazník, v kvalitativní části se věnujeme analýze profilu na Facebooku a Instagramu. Představena je metodologie, postup a výsledky studie. Prostor je věnován i limitům a doporučení k dalšímu zkoumání.

Byla bych ráda, kdyby tato práce sloužila jako materiál shrnující současné informace kyberšikaně a sociálních sítích a díky tomu také pomohlo diskuzi nad efektivní prevencí kyberšikany.

I. LITERÁRNĚ-PŘEHLEDOVÁ ČÁST

1. Vývojové souvislosti kyberšikany v časně a střední adolescenci

V této práci se věnuji problematice kyberšikany u dětí na druhém stupni základní školy, tedy věku cca 11-15ti let. Říčan (2006) toto období pojmenovává jako pubescenci, nebo také období první lásky. Někdy je toto období považované za část adolescence, např. Macek (2003, str. 9) říká, že adolescence označuje „*celé období mezi dětstvím a dospělostí*.“ Nebo také může označovat druhé desetiletí života, tedy 10-20 let (Macek, 2003; Vágnerová, 2012). Proto následující poznatky vychází ze zdrojů pojednávající jak o pubescenci, tak o adolescenci, případně o tzv. časně adolescenci (10/11-13 let) a střední adolescenci (14-16 let), podle Mackova rozdělení (Macek, 2003). V této práci budu používat pojmenování časná a střední adolescence.

Pro lepší porozumění fenoménům, které se odehrávají na sociálních sítích a mohou vést ke kyberšikaně, zde zmiňuji několik charakteristik tohoto vývojového období.

1.1. Emoce

V adolescenci se objevují prudké výkyvy nálad, adolescent je labilní, často převládají záporné emoce jako vztek, neklid, rozmrzelost, nebo také apatie hraničící s depresí (Říčan, 2006). Narůstá senzitivita ke komentářům spolužáků a dospělých, adolescenti ji přikládají nadměrný význam (Vágnerová, 2012).

Všechny tyto změny vedou k nejistotě, rozpakům, adolescenti sami nerozumí svému prožívání, jsou zranitelnější (Říčan, 2006). Díky zvýšené hladině dopaminu mají tendenci více riskovat a jsou náchylnější k nudě (Wahlstrom et al., 2010).

Pro adolescenty jsou typické rvavé sporty, děti kladou důraz na výkon, na to být nejlepší (Říčan, 2006). Nárůst agresivity v adolescenci se projevuje především u chlapců v souvislosti s nárůstem hladiny mužského pohlavního hormonu testosteronu. Může souviset i s nižšími zábranami a s menší vlivem dospělých, které se takové chování snaží korigovat (Vágnerová, 2012).

1.2. Identita

Důležitým vývojovým úkolem tohoto období je přijetí sama sebe, své povahy, zevnějšku a schopností. Děti v tomto věku jsou velmi pozorní ke svému vzhledu, prohlíží se podrobně

v zrcadle a hledají věci, které se jim na sobě líbí i nelíbí. Stejněmu zkoumání podrobují i své nitro (Říčan, 2006). Jejich sebeúcta prudce kolísá a může u nich způsobovat distress a úzkost. Dívky mají většinou zdravé sebevědomí, když jsou začleněny v podpůrných skupinách kamarádů, chlapci jsou více zaměřeni na vymezení své nezávislosti a vztahu k autoritám. Jejich sebevědomí je v tomto období úzce spojeno s jejich dovednostmi navazovat vztah s dívkami (Macek, 2003).

Součástí tohoto období je výrazná fyzická proměna dětského těla. Dochází k růstovému spurtu, mění se tělesné tvary, výška a váha, chlapcům se prohlubuje hlas (Říčan, 2006). Pokud dítě dospívá stejným tempem, jako jeho vrstevníci, zvládá tuto změnu lehčeji, protože s nimi může tyto změny sdílet. Dívky, které dospívají rychleji, mohou cítit pozornost, která jim není příjemná, bývají nejisté a více závislé na mínění okolí. Předčasně vyzrálé dívky jsou také více vystaveny sexuálnímu návrhu starších chlapců a častěji se u nich vyskytuje rizikové chování včetně poruch příjmu potravy (Vágnerová, 2012). Na internetu se mohou prezentovat tak, jak chtějí, aby je viděli druzí. Mohou ukázat tvář, kterou si přejí mít, nebo si o ní myslí, že ji mají. Protože internet umožňuje být v aktivním sociálním kontaktu s vrstevníky a je zde prostor pro sebe prezentaci, dovoluje také dětem získat chtěné sociální postavení a pocít vlastní hodnoty, tedy přívlastky v tomto věku zásadní (Macek, 2003).

Zkoušení, kým by člověk mohl být, tedy hledání vlastní identity, je nezbytnou součástí adolescence (Macek, 2003). Přechodovým obdobím ve hledání jedincovy identity je identita skupinová, která vzniká na podkladu příslušnosti k nějaké skupině (Vágnerová, 2012). Její podmínkou je přizpůsobení se skupinovému požadavkům-tzv. konformita, která vrcholí v dospívání (Janošová a kol., 2016). Pocit příslušnosti ke skupině mohou také naplňovat virtuálním členstvím v online skupinách, fórech apod., nejen tvář v tvář. Takové členství dává prostor pro ztotožnění se se skupinovými ideály, názory a vymezení se oproti jiným skupinám (Vágnerová, 2012).

Internet představuje prostor, kde je možné si různé identity, třeba i anonymně, vyzkoušet. Na druhé straně tato anonymita a odosobnění může vést k tomu, že si jedinci troufnou vyzkoušet i agresivní chování, ke kterému by se v reálném světě neodvážili (Černá et al., 2013).

1.3. Experimentování

Jednou z potřeb tohoto vývojového období je touha experimentovat, zkoušet nové i nebezpečné. Proto je tato skupina jednou z nejohroženějších riziky na internetu (Macek, 2003).

Výsledkem touhy po experimentování a zároveň potřeby zapadnout do své vrstevnické skupiny může být i extrémní chování. Adolescent může ve snaze zapadnout, nevybočovat a být in, kyberšikaně přihlížet, přidat se na stranu agresorů, nebo také může sám zkoušet roli agresora. Dále může navazovat vztahy s potencionálně nebezpečnými cizími lidmi online, či sdílet osobní údaje, což hraje agresorům do karet (Černá et al., 2013).

1.4. Vztahy k autoritám a komunikace

Ve vztahu k autoritám dochází k osamostatňování od rodičů a jejich kritice. Na straně druhé získávají na významnosti vrstevníci. Mezi dospívajícími se řeší obliba a vliv, volí se formální i neformální zástupci třídy. Pokud je dítě svou sociální skupinou odsouzeno, představuje to pro něj velkou hrozbu. Kvůli skupině je dítě schopné riskovat velký konflikt s rodiči a učiteli. Dospívající se snaží zapadnout, být populární a nevybočovat. Nechá se vyhecovat i k nebezpečnému chování. Tyto vrstevnické vztahy mohou usnadňovat emancipaci od rodičů, ale mohou také vytvářet přílišný tlak (Říčan, 2006). Mladší adolescenti mívají více konfliktů mezi členy vlastní skupiny i mimo ni, dívky je prožívají hůře než chlapci. Socializace ve skupině pomáhá rozvoji vlastní identity (Vágnerová, 2012).

Sociální sítě představují prostředí, kde mohou být děti v intenzivním kontaktu s vrstevníky. Tento kontakt je významnou vývojovou potřebou dětí v adolescenci (Macek, 2003). Pomocí sociálních sítí dnes děti mohou sdílet názory, pocity, povídat si. Rozvíjí tak možnosti interakce a komunikace, pomocí dlouhých konverzací na Facebooku, chatování, sdílení statusů nebo fotografií, přeposílání hudby, videí. Jde o projev stejných potřeb, které měli dospívající vždy, pouze pro ně používají jiné prostředky. Pokud se na internetu potkají s nějakou formou agrese, je pro ně těžké odejít. Pokud by se totiž neúčastnili aktivního sociálního života v kyberprostoru, mohlo by v jejich očích dojít k sociálnímu vyloučení (Černá et al., 2013).

Komunikace s vrstevníky má v adolescenci svá specifika, liší se od komunikace s dospělými. Adolescenti si vytváří vlastní styl, používají slovní obraty a gesta, kterým dospělí nemají rozumět. Používají klišé, hrubší, slangové výrazy a hulákají. Významná je také neverbální složka plná hihňání, dotýkání, bývá zkratkovitá, připomíná kód. Typické je posílání sms zpráv a dlouhé telefonáty, komunikace na internetu. Tento styl komunikace většinou nenese význam a obsah, ale je spíše potvrzením vzájemného vztahu (Vágnerová, 2012).

Vágnerová zmiňuje vlastnosti počítačové komunikace, které jsou dospívajícím sympatické. Jsou to atributy, které by ocenili i u dospělých – počítač je trpělivý, chová se

předvídatelně a dělá to, co po něm adolescent chce. Chová se podle určitého řádu, pokud ne, jde ale o určitou chybu, která náleží počítači, je logická a lze ji najít. Komunikace s lidmi se liší tím, že nemá jasná pravidla a problémy jsou hůře identifikovatelné. Proto se mohou dospívající rádi uchýlovat k počítači jako k přitažlivějšímu partnerovi, který je neuvádí do rozpaků a jeho dění lze, na rozdíl od lidí, předvídat a ovlivňovat. Někteří dospívající se baví raději s počítačem, než s vrstevníky (Vágnerová, 2012).

2. Kyberšikana

Kyberšikana je nový fenomén. Sice již v 70.-80. let zajímal výzkumníky, avšak spíše sporadicky (Arsène & Raynaud, 2014), častější publikace se objevují od roku 2006 (Smith, 2016). Okolo roku 2006 se vyskytovala kyberšikana pomocí emailů a textových zpráv. V průběhu následujících let přinesl rozvoj chytrých telefonů a sociálních sítí nové nástroje pro agresory (Smith, 2016).

Kyberšikana je vymezována, jako forma ubližování, které se děje ve virtuálním prostředí, s použitím moderních komunikačních technologií. Dochází k ní opakovaně (Slonje & Smith, 2008). Jedná se o agresivní a úmyslné chování, směřované na oběť, která se nemůže bránit (Smith et al., 2008).

Může být spojena i se současným průběhem tradiční šikany v reálném světě (Eckertová & Dočekal, 2013). Kolář (2011) tvrdí, že pokud je objevena kyberšikana, pravděpodobně se později ukáže i stejná šikana v prostředí školy. Liší se od klasické šikany především tím, že agresor nemusí být s obětí v přímém kontaktu. Agresor si tak může zachovat anonymitu a pocit bezpečí, pocit, že nemůže být odhalen (Rogers, 2011).

Podle Koláře mluvíme o kyberšikaně, pokud dítě nebo skupina s cílem ublížit jinému dítěti úmyslně psychicky týrá a zraňuje jiné dítě a k tomu využívá mobilní přístroje a internet (Kolář, 2011).

Kyberšikana bývá zaměňována s příbuzným fenoménem, kterým je **online obtěžování**. Jde o útoky, které nenaplnují plně definici kyberšikany a jsou jednorázové, nebo nejsou vnímané jako ubližující. Příkladem mohou být jednorázové nadávky v chatu, poslání viru v emailové komunikaci, kterou ovšem jedinec vnímá jako pouhý spam a neobtěžuje jej, nebo agresivita, která není záměrná, tj. jedinec neměl v úmyslu druhého poškodit (Černá et al., 2013).

Dalším příbuzným chováním je **kyber škádlení**, které představuje běžné vrstevnické pošťuchování, či hru (Černá et al., 2013). Škádlení v offline prostředí je někdy těžké odlišit od šikany, zásadní rozdílem je ale vnímání účastníků. Pokud všechny strany chápou toto chování jako projev přátelství, legrace, je možné si obhájit své hranice a limity a kdykoliv přestat, jde o škádlení. Můžeme dokonce škádlení vnímat jako žádoucí jev, který pomáhá rozvoji komunikace (Kolář, 2011). S rovnoprávným škádlením souvisí jeden ze znaků disinhibičního efektu (Suler, 2004), který zmiňujeme níže, konkrétně neviditelnost. Škádlení může lehce přejít v kyberšikanu, protože při něm nevidíme našeho partnera v komunikaci a

nevíme, jak reaguje. Běžná zpětná vazba v podobě výrazu tváře, emocí, či tónu hlasu, chybí. Reakci si pouze domýšlíme (Černá et al., 2013).

2.1 Znaky kyberšikany

Přestože se může kyberšikana s větší pravděpodobností vyskytovat mimo školu, často se odehrává mezi spolužáky ze stejné školy či třídy (Smith et al., 2008). Na rozdíl od tradiční šikany ovšem není spojena s konkrétním prostředím a k útokům může docházet, i když oběť není fyzicky přítomna (Patchin & Hinduja, 2016).

S tradiční šikanou může agresor kdykoliv přestat, ale v internetovém prostředí ztrácí nad svými produkty kontrolu a obsah se nekontrolovaně šíří dál mezi ostatní uživatele internetu (Kopecký, 2015a; Rogers, 2011). S touto myšlenkou souvisí častý fenomén, kdy děti v žertu sdílí nevinnou fotografii, která má sloužit k pobavení a v prostředí nekontrolovatelného davu na sociálních sítích se může stát prostředkem psychického teroru oběti (Eckertová & Dočekal, 2013). Tato forma šikany má díky tomu, že zprávy a fotky mohou být na internetu uloženy a oběť je může číst opakovaně, zvláštní repetitivní efekt (Slonje & Smith, 2008). Krejčí z týmu E-Bezpečí dodává, že většina z vysokého počtu případů kyberšikany v ČR je pouhým nezvládnutým žertem, který si vymknul kontrole (in Eckertová & Dočekal, 2013). K tomuto názoru se přiklání i další odborníci (Rogers, 2011).

Kyberšikana je specifická také tím, že se může odehrávat kdekoliv, zastihuje tedy oběti na místech, kde se dříve cítili v bezpečí, např. doma (Rogers, 2011). Mason (2008) dokonce uvádí, že 85 % případů kyberšikany se odehrává v prostředí domova.

Černá, et al. (2013, str. 23) porovnávají tradiční šikanu a kyberšikany v rámci následující tabulky:

Tradiční šikana	Kyberšikana
Rysy	
Úmyslné agresivní chování vnímané jako ubližující	Úmyslné agresivní chování vnímané jako ubližující
Opakování-agresor opakovaně napadá oběť v průběhu času.	Opakování se děje díky veřejné povaze internetu-každý komentář, přeposlání zprávy nebo fotografie je opakováním.
Mocenská nerovnováha-oběť se agresorovi nedokáže bránit, často je rozhodující síla či počet agresorů.	Mocenská nerovnováha-agresor může být anonymní, oběť nemusí být schopna technicky zabránit útokům. Zde není rozhodující fyzická síla, ale spíše technické znalosti.
Přímá	
Fyzická – bití, poškozování věcí, krádeže.	Fyzická-úmyslné pořizování intimních či urážlivých fotografií i videí a jejich sdílení na internetu.
Verbální-nadávky, urážky.	Verbální – urážlivé emaily, zprávy, příspěvky
Neverbální-např. obscénní gesta.	Neverbální-např. posílání výhružných nebo obscénních obrázků.
Nepřímá	
Sociální-např. vyloučení ze skupiny.	Sociální – vyloučení někoho z online skupiny.
Verbální – šíření pomluv.	Verbální – zveřejnění soukromé konverzace, šíření pomluv na internetu.
	Vydávání se za někoho jiného, falešné nahlášení závadného obsahu.

Tabulka 1 Tradiční šikana a kyberšikana

Jednou z nepřímých forem kyberšikany je tzv. **kyberšikana v zastoupení** (*cyberbullying by proxy*). Agresor může např. nahlásit profil či obsah oběti jako závadný

administrátorovi internetové stránky. Administrátor poté může obsah zablokovat, smazat, nebo zrušit účet. Může tedy dojít k tomu, že bude oběti upřen přístup do sociální sítě, která je pro něj důležitá. Administrátor by měl samozřejmě ověřovat tyto nahlášení s potenciální obětí, ale problém nastává ve chvíli, kdy je oběť útokem rozrušená, reaguje např. agresivně, či nereaguje vůbec. Oběť také může pochybovat nad tím, že ji opravdu oslovuje administrátor a ne agresor (Černá et al., 2013). Jako i v jiných situacích kyberšikany zde samozřejmě hraje agresorovi do karet to, že internet je anonymní prostředí a oběť si nikdy nemůže být stoprocentně jistá, s kým komunikuje.

Slonje a kol. zkoumali důvody negativních dopadů kyberšikany na žáky základních škol. Pomocí focus groups s žáky druhého stupně našli 7 znaků, které se opakovaly (Slonje, et al., 2016). Následuje jejich výčet:

- Od kyberšikany se nedá uniknout. Ze situace tradiční šikany dítě může utéct, naopak při používání moderních technologií žák může telefon vypnout, ale např. zpráva mu přijde později.
- Anonymita. Oběť nemusí vědět, kdo jí ubližuje.
- Strach z napadení.
- Veřejnost. Veřejné zesměšňování může potenciálně sledovat velké publikum. S tímto faktorem býval často spojován pocit studu.
- Nedostatek copingových strategií. Probandi měli pocit, že oběti neví, jak si sehnat pomoc nebo jak se sami bránit.
- Vytrvalost. Kyberšikana dle dětí mohla trvat dlouhou dobu, jeví se jako nezastavitelná.
- Nedostatek sociální opory. Oběti bývají ostrčené, nemají přátele, nebo se cítí osaměle.

Útoky, součástí, kterých je používání vizuálních doprovodů, jako jsou videa nebo fotky, jsou dětmi vnímány jako více ubližující než zprávy po telefonu nebo internetu (Magaud, et al. 2013; Suzuki, et al., 2012).

Kopecký mluví o třísložkovém modelu kyberšikany, podle kterého je kyberšikana kombinací tří proměnných-použité formy psychické kyberšikany, formy šikanujícího obsahu a nástroje pro šíření šikany, (Kopecký, 2015a, str. 17):

Použité formy psychické kyberšikany	Formy šikanujícího obsahu	Nástroje pro šíření kyberšikany
Dehonestování Pomlouvání Provokování Vyhrožování, zastařování Vydírání Obtěžování Pronásledování	Text Videozáznam Audiozáznam Grafický záznam-obrázek, fotografie, karikatura Volání, prozvánění Krádež identity	Veřejné chaty Emaily Instant messengery Ankety Sociální sítě Virtuální vzdělávací prostředí Online hry SMS MMS Webové stránky Online datová úložiště

Tabulka 2 Třísložkový model šikany podle Kopeckého

2.2 Formy kyberšikany

2.2.1 Vyloučení a ostrakizace

Vyloučení (z ang. exclusion) spočívá v odlišení skupiny my a oni, tedy toho, kdo do skupiny patří a kdo ne (Willard, 2007).

Může se projevovat tím, že jedinec není přizván do Facebookové skupiny, není mu dovoleno hrát s ostatními počítačovou hru, je vyloučen ze seznamu přátel, nebo oběti nikdo neodpovídá na zprávy (Willard, 2007).

Tato forma se obzvláště dotýká potřeby adolescentů-někam patřit, být součástí sociální skupiny. Na vážnosti situaci dodává to, že je toto vyloučení dobře vidět, a to větším množstvím lidí, než pokud by se to samé dělo offline (Černá et al., 2013).

2.2.2 Rozhohňování

Rozhohňování neboli flaming je vášnivá, krátká výměna názorů, která se odehrává mezi dvěma a více protagonisty. Součástí flamingu jsou urážky, vulgární jazyk, někdy i výhružky. Dlouhodobou sérii takových zpráv označuje Willard (2007) jako *flame war*.

Objevuje se v diskuzích, v online hrách, chatovacích místnostech. Součástí takové hádky bývají přihlížejíci, kteří se buď snaží „uhasit“ nebo „rozdmychat“ oheň mezi protagonisty.

Veřejný prostor je k flamingu různě tolerantní. V některých prostředích je flaming považovaný za hru a dochází dokonce k provokativním příspěvkům, které mají uživatele ve flamingu podpořit a rozpoutat jej. Tato událost bývá krátkodobá a síly mezi protagonisty bývají vyvážené, proto je otázkou, zda jde o pravou formu kyberšikany, u které je charakteristický nepoměr sil (Willard, 2007).

Černá et al. (2013) uvádí, že pro označení takovéto události jako kyberšikany je důležitý úmysl agresora, který flaming rozpoutá, tedy že to dělá proto, aby oběť poškodil.

2.2.3 Kyberharašení a kyberstalking

Pod kyberstalkingem si můžeme představit opakované intenzivní posílání strach nahánějících, útočných zpráv, obsahujících výhružky a vydírání. Kyberstalkeři také mohou pomlouvat své oběti a ničit jim přátelství s druhými, nebo jejich pověst. Kyberstalking je blízký obtěžování.

Willard (2007) se domnívá, že ale u stalkingu se oběť spíše obává o svůj život a bezpečnost. Jakmile se oběť přihlásí a je viditelné, že je online, typicky je zahlcena množstvím zpráv. Jde o jednosměrnou komunikaci, o kterou oběť nestojí. Může se také vyvinout z dříve vyžádané konverzace s cizím člověkem, kterou chce oběť ukončit, ale nedokáže to (Černá et al., 2013).

Často je kyberstalking spojený s ukončením online vztahu se sexuálním kontextem. Stalking nemusí být prvotní motivací „predátora“, který chce s obětí navázat sexuální vztah přes internet, ale po jednostranném rozchodu následuje vyhrožování o zveřejnění fotografií, na kterých se oběť chová sexuálně vyzývavě. I u této formy kyberšikany se oběti zdráhají svěřit se někomu, kdo by jim mohl pomoci, protože si uvědomují, že provedly něco nebezpečného (Willard, 2007).

2.2.4 Pomlouvání a ponižování

Pomlouvání představuje promluvy, které mají za cíl ublížit, jsou nepravdivé, nebo kruté. Jde o fámy, či drby. Ty jsou prezentovány na internetu nebo sdíleny pomocí zpráv. Cílem pomlouvání je zničit oběti pověst, nebo např. narušit přátelství. Oběť většinou není přímým příjemcem tohoto ubližování (Willard, 2007).

Pomluvy a ponižování (ang. denigration) jsou cílené na přihlížejíci (Černá et al., 2013). Příspěvky se šíří mezi lidmi, které oběť zná. Sama je ale nevidí, případně je

nenávistný příspěvek zaslán oběti jakoby náhodou. Příkladem tohoto počínání jsou fotografie se sexuálním podtextem, do kterých je uměle vložena tvář oběti (Willard, 2007).

Této formě kyberšikany se těžko brání, informace nebo materiály o oběti se na internetu šíří, s větší intenzitou a rychlostí, než v offline světě (Černá et al., 2013).

2.2.5 Odhalení a podvádění

Odhalení a podvádění (ang. outing and trickery) znamená na sociálních sítích veřejné sdílení, posílání nebo přeposílání soukromé konverzace, nebo poslaného obsahu (video, fotografie) oběti, které jsou intimního charakteru, anebo mohou vést k zesměšnění. Často se objevuje u ukončení vztahu, ať přátelského, nebo partnerského, kdy agresor sdílí obsah, který s ním oběť sdílela s důvěrou v době, kdy vztah ještě trval. Sdílení soukromých informací je pak pomstou za ukončení vztahu (Willard, 2007).

Další formou, podváděním je situace, kdy samotný kontakt je od začátku zahájen s úmyslem získat kompromitující obsah o oběti. Může to vypadat tak, že se děvče zeptá spolužačky na to, jaký společný známý se jí líbí, nebo chlapec podnítl konverzaci se sexuálním podtextem, kde dívku dovede k posílání lechtivých zpráv nebo fotek. Při podvádění si často oběť myslí, že si píše s jedním kamarádem, zatímco je za druhým počítačem přítomna parta kamarádů a baví se na účet oběti (Willard, 2007).

Pro posílání zpráv se sexuálním obsahem se používá i výraz **sexting** (Vašutová, 2010).

2.2.6 Happy Slapping

Tento pojem vychází z anglického "*to slap*" a lze ho přeložit jako "*fackovat*". Původní forma tohoto fenoménu vypadala tak, že na veřejnosti např. v metru byl neznámý člověk skupinou nebo jedincem napaden a zfackován. Tyto útoky nyní nabraly na brutalitě, doprovází je např. i svlékání oběti (Černá et al., 2013).

Happy slapping bývá natočen na mobil nebo fotoaparát a dále sdílen na sociálních sítích, především na Youtube. Fyzickým útokem tedy ubližování nekončí a pokračuje dále v kyberprostoru, kde se záznam o ponižujícím zážitku nekontrolovatelně šíří dál. Jsou známy případy, kdy zveřejnění tohoto videa vedlo i k sebevraždě oběti (Černá et al., 2013).

Němečtí autoři došli k závěru, happy slapping sledují více adolescenti, u kterých se projevuje vysoká míra potřeby vyhledávat senzační a intenzivní zážitky (ang. sensation seeking) a nízká míra empatie (Becherer, 2012).

2.2.7 Obtěžování

Obtěžování (ang. harrasment) je opakované, přetrvávající posílání útočných zpráv oběti. Zprávy mohou být posílány pomocí různých komunikačních kanálů jako je email, zprávy ve Facebook messengeru, SMS zprávy (Willard, 2007).

Oběť se může bránit podobnými zprávami, ale zásadní rozdíl oproti flamingu je v tom, že se oběť pouze snaží obtěžování zastavit a nechce se ho účastnit, agrese je tedy jednostranná a také obtěžování trvá delší dobu (Willard, 2007).

Strana, která druhou obtěžuje, může mít ale zároveň několik členů. Je běžné, že agresor řekne svým přátelům, nebo známým, které ani oběť nemusí vůbec znát, aby oběti poslali útočné zprávy. Oběť pak může být pod palbou zpráv od naprostých cizinců (Willard, 2007).

2.2.8 Vydávání za někoho, krádež identity

V této situaci se agresor se vydává za oběť na sociálních sítích, v komunikaci s ostatními uživateli apod. Mladí si mezi sebou často vyměňují hesla od svých profilů na sociálních sítích, což bývá prostředkem pro krádež identity. Jedinec se tak může za oběť vydávat, publikovat příspěvky, psát zprávy kamarádům.

Jinou formou může být také tvorba falešného profilu, na kterém agresor může vytvořit podobnou přezdívku, nebo i použít pravé jméno oběti, její fotografie oběti, a to zpravidla ubližujícím způsobem.

Agresor může také oběti kazit pověst, sám útočit na jiné osoby a oběť tak může být falešně obviněna z ubližování (Willard, 2007).

2.2.9 Výhružky

Willard (2007) rozlišuje 2 typy výhružek (ang. cyberthreats): *přímé výhružky* a *stresující materiál*. Přímé výhružky jsou prohlášení o ohrožení určité osoby, může jít také o výhružku o ublížení sama sobě a spáchání sebevraždy. Stresující materiálem může být příspěvek, který dává najevo, že je autor v psychické nepohodě a mohl by přemýšlet nad tím, že někomu nebo sobě ublíží.

Willard (2007) cituje konkrétní příspěvky dětí, které se účastnily střelení v amerických školách. Obsahují promluvy jako: „*I just kill you! God I can't wait to kill you people. I'll just go down to some downtown area in some big ass city and blow up and shoot everything I can.*“, tedy ve volném překladu: „*Všechny vás zabiju! Nemůžu se dočkat, až vás lidi všechny zabiju! Prostě půjdu někam do centra nějakýho velkého města a všechny postrélím a vyhodím do povětří*“ (str. 12).

2.2.10 Další formy

Kopecký (2015a) dále mezi formy kyberšikany řadí: **publikování ponižujících záznamů nebo fotografií, ztrapňování pomocí falešných profilů, kyberšikanu spojenou s online hrami** (např. krádeže virtuálních postav či předmětů s následným vydíráním, vyhrožováním). Také mezi kyberšikanu se řadí i projevy tradiční psychické šikany jako je dehonestování (ponižování, nadávání, urážení), vyhrožování a zastrasování, vydírání, očerňování a další.

Na pomezí kyberšikany stojí další nevyžádaná sdělení-**spamy, hoaxy a viry**, podle Vašutové (2010) tyto pojmy spadají do kyberšikany, protože obtěžují příjemce, zahlcují emailové a jiné schránky a obsahují nebezpečné rady, které děti mohou nekriticky přijmout za své.

Vydávání se za někoho jiného za účelem osobní schůzky vedoucí k obtěžování (ang. cybergrooming) je forma agrese, která se neodehrává mezi vrstevníky, ale mezi dospělým a dítětem. Jako cybergrooming se označuje chování osob, které se vydávají za jinou osobu za účelem vylákání dítětem na schůzku, na které může dojít k sexuálnímu obtěžování, nebo zneužití. Další motivací agresora může být např. manipulace dítětem k projevům terorismu (Vašutová, 2010).

Brody a Vangelisti (2017) pomocí analýzy 491 incidentů kyberšikany na Facebooku odhalili strategie kyberšikany a témata, kterých se nejčastěji týká. Jako strategie, v našem názvosloví formy kyberšikany, zvolili tyto kategorie: **veřejný komentář, soukromý komentář (ve zprávě), fotografie, skupinová šikana, hádka, přidání statusu, falešný profil, „online burn book“-místo, kde se bezdůvodně pomlouvala oběť, krádež identity, anonymní útok, video**. Formy uvádíme v pořadí od nejčastější k nejméně časté, např. veřejné komentáře se vyskytovaly v 28 % případů. Autoři upozorňují, že se lidé na sociálních sítích více spoléhají na informaci z druhotného zdroje, než aby si vyhledali zdroj primární. Může se tak jednoduše stát, že si utvoří dojem o oběti na základě komentářů a příspěvků, které publikuje agresor a sám se už oběť poznat nesnaží. Nehledá, kde je pravda (Brody & Vangelisti, 2017).

Témata, která se nejčastěji v incidentech na Facebooku objevovala, byla: romantické vztahy, přátelství, sexuální aktivita, schopnosti či talenty, vzhled, tělesná váha, sexuální orientace, alkohol a drogy, těhotenství, politika, náboženství, rasismus (Brody & Vangelisti, 2017). Tabulka na následující stránce ukazuje různé rozdělení forem kyberšikany podle autorů:

	Zdroj		
	Černá et al. (2013).	Vašutová (2010)	Kopecký (2015a)
Forma kyberšikany	Vydávání se za někoho jiného a krádež hesla	Vydávání se za někoho (impersonation)	Krádež identity (impersonation), zneužití cizí identity ke kyberšikaně
	Vyloučení a ostrakizace	Vyloučení (exkluze)	Vyloučení z virtuální komunity (exclusion)
	Flaming	Flaming (rozhoňování)	Provokování a napadání uživatelů v online komunikaci (flaming/bashing)
	Kyberharašení a kyberstalking	Pronásledování (cyberstalking)	Kyberstalking
	Pomlouvání	Pomlouvání-denigration	Ponižování a pomlouvání (denigration)
	Odhalení a podvádění	Odhalení a podvod-outing and trickery	Zveřejňování cizích tajemství s cílem poškodit oběť (trickery/outing)
	Happy Slapping	Veselé fackování-Happy Slapping	Happy slapping
		Nevyžádaná sdělení-spamy, hoaxy a viry	
		Obtěžování-harrasment	Obtěžování (harassment)
		Vydávání za někoho jiného za účelem osobní schůzky vedoucí k obtěžování (cybergrooming)	
		Ohrožení (cyberthreats)	
			Publikování ponižujících záznamů nebo fotografií
			Ztrapňování pomocí falešných profilů
			Kyberšikana spojená s online hrami
			Dehonestování
			Vyhrožování a zastrašování
			Vydírání
			Očerňování

Tabulka 3 Rozdělení kyberšikany podle autorů

2.3 Prostředky kyberšikany

Emaily

Email je forma asynchronní komunikace, která umožňuje zprávu rozeslat více příjemcům. Emailové adresy bývají u dětí soukromé, registrované poskytovatelem jako je Hotmail (Willard, 2007), nebo v ČR Seznam.cz. Přístup k emailu je možný pomocí počítače či mobilního telefonu (Willard, 2007). Je jednou z nejčastěji využívaných forem komunikace, proto je častým kanálem pro šíření kyberšikany. Většinou není způsob, jak agresora odhalit, protože může používat anonymní adresu (Černá et al, 2013).

Instant messaging a zprávy (SMS, MMS)

Jako Instant messaging označujeme posílání zpráv pomocí různých aplikací či programů jako je ISQ, Facebook messenger, WhatsApp. Kyberšikana zde může vypadat jako posílání ubližujících zpráv, vzkazů, fotek, vydávání se za oběť a psaní jejím kamarádům, smazání oběti ze seznamu přátel, ignorování oběti, nebo zahlcování zprávami a pronásledování (Černá et al, 2013). Počet kontaktů v těchto aplikacích je dětmi považováno za míru popularity. Přestože je možné v aplikacích případného agresora zablokovat a vyhnout se tak kyberšikaně, podle Willard (2007) tak většinou děti nečiní, protože je pro ně důležitější uchování sociálního statusu

Chat a diskuzní fóra

Jde o podobné typy služeb, rozdíl je v časovém rámci-chaty umožňují komunikovat v reálném čase, na diskuzních fórech je komunikace asynchronní. Tato prostředí se tvoří kolem konkrétních témat-např. koníčků. Objevuje se zde pomlouvání, vyloučení, či flaming. Na diskuzních fórech se také vyskytují kyberstalkeri, nebo ukradení identity (Černá et al., 2013).

Blogy

Blogy jsou webové stránky, na kterých je autor často aktivní a sdílí svůj život. Bývají psané formou deníku, přidávají fotografie, a vyžadují interakci se svými čtenáři. Někdy jsou podobné jako diskuzní fóra, např. autor nadhodí nějaké téma a otevírá diskuzi se svými čtenáři. Na blogu má ale autor nad přidáváním komentářů větší kontrolu (Willard, 2007). Na blozích může mít kyberšikana podobu šíření nepravdivých informací o oběti, pomlouvání v příspěvku, nebo se může objevovat kyberšikana ve zlých komentářích (Černá, et al 2013).

Online hry

Online hry jsou ve velkém množství založeny na násilí, zároveň je potřeba, ať už na násilí na dalším hráči, nebo na jiném cíli spolupracovat. Willard se domnívá, že při hraní her

dochází k disociaci, při které si dítě oddělí své chování od sama sebe a vnímá to tak, že ubližuje pouze postava ve hře další postavě a nejde tak o dva reálné lidi. Tato disociace na druhou stranu může přinést i jakousi ochranu oběti, která si nemusí brát útoky osobně (Willard, 2007).

Ditch the label, britská charita, která se zabývá kyberšikanou a příbuznými fenomény, uvádí, že jednou z největších skupin dětí, hrajících online hry jsou právě ty, které jsou šikanovány offline. Hledají v nich bezpečí a únik od útoků v reálném životě. 57 % dětí, hrajících online hry v nich zažilo kyberšikanu (Hackett, 2017).

Patchin se zabýval tím, zda děti často hrající online hry mohou být pravděpodobněji zapojené do kyberšikany a šikany. Ukazuje se, že tomu tak je, „gameři“ jsou v obou typech šikany častěji zapojeni ať už v roli oběti či agresora. Jako významným faktorem se ukazuje, kolik času dítě hrou tráví-více než 3 hodiny denně riziko zvyšuje. Dále také závisí na typu hry-pravděpodobnější spojení je při hraní her, kde se pohybuje více hráčů, kteří spolu v reálném čase bojují (Patchin, 2018).

Webové stránky

Webové stránky poskytují podobně jako školní hřiště prostor k agresivnímu chování jednoho k druhému. Může se jednat o stránky založené přímo za účelem někomu ubližovat, nebo jde o existující stránky. Jako příklad uvádí Černá a kol. web Youtube, světově rozšířený webový prostor pro sdílení videí. Právě na Youtube se rozmohl např. happy slapping. Běžná forma kyberšikany je také sdílené původně soukromého videa, často je útočníci upraví, přidávají posměšné komentáře (Černá et al., 2013).

Internetové dotazníky

Tyto ankety vytvářejí sami dospívající, nemusí být s cílem zranit, ale mají ten potenciál. Objevují se zde otázky typu: „Kdo má nejošklivější zadek ze třídy?“, nebo např. známkování dívek podle jejich vzhledu (Černá et al., 2013).

České sociální sítě

Příkladem sociálních sítí v českém prostředí mohou být Spolužáci.cz, Lidé.cz, Libimseti.cz, dnes je ale běžné rozšíření původně zahraničních webů jako je Facebook, či Instagram. Základem sociálních sítí je možnost vytvořit si vlastní profil a být v kontaktu s ostatními. Je možné si tvořit seznamy přátel, posílat si s nimi právy, sdílet fotografie a videa, vstupovat do skupin na základě společného zájmu, vzdělávání apod. (Černá et al., 2013). Sociálním sítím se tato práce dále podrobně věnuje v dalších kapitolách.

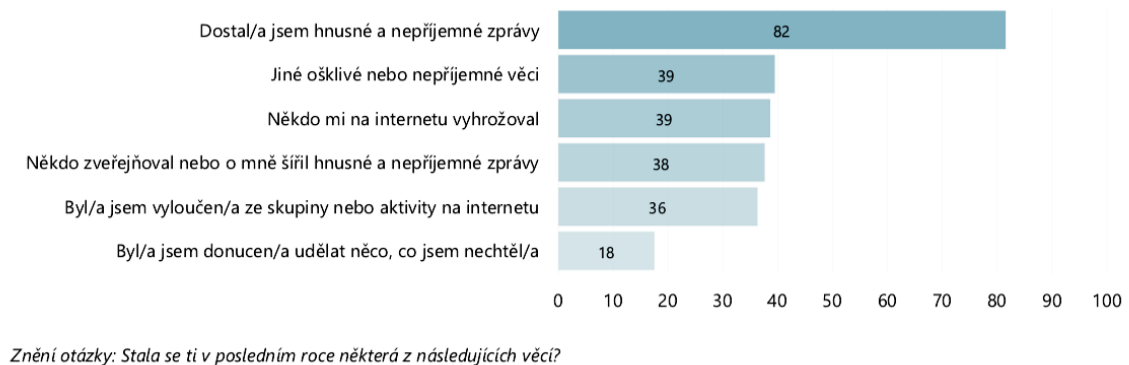

2.4 Výskyt kyberšikany

2.4.1 Výskyt kyberšikany v ČR

EU Kids online, mezinárodní studie rizik na internetu z roku 2018, uvádí, že v České republice se s agresí prostřednictvím mobilního telefonu nebo internetu setkala 15 % dětí. Z tohoto množství se 2% dětí setkávalo s kyberšikanou každý den, 8 % jedenkrát za měsíc a častěji. Právě tyto adolescenty považují autoři za oběti kyberšikany, neboť nešlo o ojedinělé útoky. Zkušenost s kyberšikanou se zhoršuje s věkem, v kategorii 9-10 let se s ní setkávají 3 % dětí, ve věku 15-17 let je to již 11 % (Bedrošová, et al., 2018).

Dalším zajímavým zjištěním je, že výrazně převažující formou kyberšikany je v ČR posílání hnusných a nepříjemných zpráv (82 %) (Bedrošová, et al., 2018), viz následující graf.

Graf 1 Formy online agrese (Bedrošová et al, 2018, str. 17).

Výsledky šetření projektu Minimalizace šikany z roku 2009 ukazují 6 % obětí kyberšikany, v jiné formě dotazování, která uváděla konkrétní příklady ubližování přes internet, toto číslo vzrostlo na 10 % (Udatná, 2010).

Černá a kol. (2013), pod projektem COST, podpořeným MŠMT, zkoumali copingové strategie kyberšikany u adolescentů. V jejich výzkumu aplikovaném na dětech v Jihomoravském kraji zažilo kyberšikanu 6 % dětí. **Kyber-obtěžování**, tedy chování, které se projevuje jako kyberšikana, ale liší se tím, že na jedince nemá takový efekt (jde o intenzitu a délku trápení poté, co se s kyber-obtěžováním setká), zažilo 32 % dětí jako přihlížející, 4 % jako agresori, 17 % jako oběti a 5 % dětí zažilo roli oběti i agresora.

Kopecký (2014) spolu se organizací E-bezpečí provedl velký výzkum na vzorku 28 000 českých dětí a zjistil, že 50,9 % dětí se setkala některým projevem kyberšikany. 35 % zažilo průnik na účet, 35 % verbální útoky, 26 % obtěžování prozváněním, 14 % ponižování

a ztrapňování šířením fotografie, (7 % šířením videa, 4 % šířením audia), 18 % vyhrožování a zastrašování, 8 % vydírání, 2 % krádež identity.

Vidíme, že čísla výskytu kyberšikany se mohou hodně lišit. Černá a kol. (2013) se zamýšlí nad tím, že velké rozdíly může způsobovat především metoda, kterou kyberšikanu měříme. Zde je nutné si udělat menší exkurz do tohoto tématu, abychom mohli výše uvedená data interpretovat.

Na kyberšikanu se můžeme dotazovat *přímou otázkou*-tedy zda kyberšikanu děti zažily, způsobily ji, či jí přihlíželi. Problém může nastat v tom, že ne každý má přesnou představu o tom, co kyberšikana je, a tak otázce nemusí dobře rozumět. Zároveň nám uniká skutečný obsah-forma kyberšikany, se kterou má dotyčný zkušenost. Pomoci tomu můžeme tak, že na začátek dotazníku dáme krátký popis toho, co kyberšikana je. Tento popis se ale v různých výzkumech může často lišit, a tak je porovnávání složité (Černá et al., 2013).

Druhý způsob je *dotazovat se na konkrétní formy kyberšikany* a požádat děti, aby označily ty, co se jim staly. Problém zde tkví v tom, že se oblast kyberprostoru neustále vyvíjí a spolu s ním i formy kyberšikany. Může se tedy stát, že nějakou formu opomeneme, a tak se nám oběť bude jevit jako nezasažená. Další problém souvisí s tím, že tvoříme dělící čáru mezi tím, co ještě kyberšikana je a co není, různé formy kyberšikany se také jeví jinak závažné, zároveň se mohou kombinovat. Zde je nutné jasně rozlišovat, kdy jde pouze o *online obtěžování*-tedy chování, které je jednorázové, nebo není vnímáno jako ubližující. Konkrétní otázky na formy kyberšikany se týkají např. zažití urážek, kde je potřeba se zamyslet nad tím, jak vypadá klasická komunikace mezi dospívajícími, patrně ji tyto děti zažívají denně a o kyberšikanu jít nemusí. Dle Černé se v seriózních výzkumech se objevuje výskyt kyberšikany v dané populaci spíše na dolní hranici (Černá et al., 2013).

Ve výzkumu EU online (Bedrošová et al., 2018), i COST (Černá et al., 2013), se setkáváme s definicí kyberšikany a následném dotazování na zkušenost s ní, zároveň se autoři doptávají na konkrétní formy šikany. Autoři sice otázky zvolili jinak, ale vidíme, že procenta výskytu kyberšikany se pohybují v nižších číslech: 10 % (Bedrošová et al., 2018), 6 % (Černá et al., 2013), dále také projekt Minimalizace šikany také uvádí 6 % (Udatná, 2010).

Výzkum Kopeckého (2014) ukazuje výrazně vyšší výsledky-téměř 51 %, ve zdrojích bohužel není možné vidět konkrétní položky, autor uvádí, že byla prověřena v minulosti validita a reliabilita dotazníku, konkrétní informace se nám bohužel nedaří dohledat.

2.4.2 Výskyt kyberšikany ve světě

Studie **EU** online z roku 2009 uvádí průměrný výskyt kyberšikany v Evropě 6 % (Livingstone & Haddon, 2009). Ditch the label, studie provedená v **Anglii**, uvádí 22 % adolescentů, kteří byli svědky kyberšikany, nebo její obětí, 2 % šikanovali (Hackett, 2018). Podle Holla (2015) jsou na **Slovensku** statisticky významně oběťmi chlapci okolo 17ti let, zároveň také chlapci častěji ubližují druhým. **Němečtí** autoři píší o tom, že kyberšikanu prožilo 5,4 % německých dětí, pokud jde o opakovanou šikanu a jednotlivý incident zažilo 14 % dětí (Riebel, et al., 2009).

Kanadští vědci mluví o spojitosti s tradiční kyberšikanou, která se společně s kyberšikanou objevovala u 1/3 obětí (Beran & Li, 2008).

2.5 Aktéři kyberšikany

Kyberšikana je typická pro věk mezi 13ti a 16ti lety (Kiriakidis & Kavoura, 2010; Schneider et al., 2012; Wolak, et al., 2007; Williams & Guerra, 2007) na rozdíl od tradiční šikany, u které někteří autoři nacházejí vrchol okolo 10ti-12ti let (Sumter, et al., 2012). Podle některých vědců je ale naopak vyšší riziko kyberšikany kolem 10.-13. roku, které autoři považují za obzvláště ohrožené, protože jsou o kyberšikaně málo informováni a jsou schopni se uchýlovat k nebezpečnému chování jako je sdílení osobních informací, hesel a komunikace s cizími lidmi na internetu (Sampasa-Kanyinga & Hamilton, 2015).

Podle Černé a kol. (2013) je důležité pamatovat na to, abychom protagonisty kyberšikany slepě nerozdělovali do skupin a neměli pocit, že určité vlastnosti dělají z dítěte automaticky agresora nebo oběť. Kyberšikana je především skupinovým fenoménem, záleží tedy na sociálním prostředí. Odborníci nacházejí u účastníků kyberšikany horší vztahy s jejich rodiči, menší míru péče a pozornosti vůči dětem (Schneider et al., 2012; Suzuki et al. 2012; Tokunaga, 2010). Oběti se zdráhají říci svým rodičům a dalším pečujícím osobám o tom, že je jim ubližováno. Hlavním důvodem se zdá být strach ze zabavení přístroje (telefonu, tabletu či počítače) a s tím spojenou izolací od vrstevníků (Kiriakidis & Kavoura, 2010).

2.5.1 Agresoři

V online světě nepotřebuje agresor silné sociální postavení, aby zaútočil, což naopak pro ubližování v offline světě je nutné. Kyberagresorem tedy může být dítě se silným postavením, nebo i někdo, kdo je odmítán. Také si může tuto formu ubližování zvolit, protože ví, že by byla jeho vrstevníky odmítnuta, mohla by poškodit jeho postavení ve skupině a na internetu má pocit, že nebude odhalen. Černá a kol. (2013) dokonce zmiňují, že kyberšikana může být kolektivem více přijatelná, protože její následky nejsou na první pohled vidět. Současně může agresor viditelně sdílet např. urážlivou a rádoby vtipnou fotku oběti, což okolí může hodnotit kladně, ale i přitom posílat ponižující zprávy v soukromé konverzaci, což okolí nevidí.

U agresorů se objevují problémy v oblasti chování, mohou se projevovat agresivně, páchat přestupky proti pravidlům, či přímo antisociální chování (Tokunaga, 2010; Williams & Guerra, 2007; Suzuki et al, 2012).

Jejich kamarádi bývají častěji delikventi (Sumter, et al., 2012), mají tendenci reagovat na stimuly se vztekem (Sumter, et. al., 2012; Tokunaga, 2010), zároveň mívají také problematické vztahy se svými rodiči.

Agresoři kyberšikany jsou častěji zapojeni do tradiční šikany (Juvonen & Gross, 2008). Pokud je dítě jednou agresorem kyberšikany, zvyšuje se pravděpodobnost, že se stane i její obětí. Toto riziko stoupá s frekvencí útoků (Sticca & Perren, 2013). Na druhou stranu se také oběť tradiční kyberšikany může lehce stát v online světě agresorem, protože v tu chvíli nepotřebuje fyzickou převahu. Mezi agresory kyberšikany mohou být také děti, které ve svém offline světě mezi vrstevníky neuspívají, díky útokům na internetu si mohou zvyšovat pocit vlastní hodnoty (Černá et al., 2013).

2.5.2 Oběti

U obětí nacházíme 2x-3x více depresivních symptomů (Kiriakidis & Kavoura, 2010; Mitchell, et al. 2011; Sumter, et al., 2012; Suzuki, et al. 2012), a významně vyšší míru sebevražedných myšlenek, pokusů o sebevraždu a sebevražd oproti kontrolním skupinám (Mitchell, et al., 2011; Sumter, et al. 2012; Suzuki, et al., 2012). Další doprovodným znakem byla úzkost u 35 %-38 % dětí (Klomek et al., 2010; Magaud, et al., 2013), která se objevovala ještě častěji (až u 50 % dětí), pokud byla přítomná kyberšikana i šikana tradiční způsobená stejným agresorem (Klomek, et al., 2010).

Stejně jako u agresorů, i u obětí nacházíme časté vztahy s delikventy, chování překračující společenské normy a problematické vztahy s pečujícími osobami (Suzuki et al., 2012; Dehue et al., 2008).

Role obětí a agresora se mohou objevovat zároveň. Podle výzkumu Kopeckého je např. dítě, které bylo vydíráno, schopno ve 44 % přepínat do role agresora. Dále dochází k závěru, že děti používají stejnou formu kyberšikany, již byli obětí, častěji než děti, které obětí této formy nebyly (Kopecký, 2015a).

Také dítě, které bylo dříve agresorem, se může stát obětí. Někdy jde o pomstu původní obětí, nebo může jeho chování na internetu vidět více lidí a zvedne se vlna odporu. Na internetu se obětí může stát i dítě, které má v offline světě dobré postavení, ale na internetu se ukazuje jako zranitelnější – zveřejní o sobě osobní informace, které agresor může lehce zneužít (Černá et al., 2013).

Kyberšikana úzce souvisí s tím, co a jak moc o sobě dítě na internetu sdílí. Toto chování samotné ale podle Černé nemá za důsledek kyberšikanu, protože je v dnešní době naprosto běžné, a ne všechny takto aktivní děti jsou obětmi kyberšikany. Spíše pomáhá vysvětlit, proč se oběť tradiční šikany stane i obětí kyberšikany. Taková oběť může internet používat pro naplnění potřeby svěřit se, které si nesytí v offline světě, sdílí tedy o sobě více, a to ji dělá zranitelnou (Černá et al., 2013).

2.5.3 Přihlížející

Situace, při kterých mohou přihlížející vidět, jak dochází ke kyberšikaně, jsou odlišné od situace šikany tradiční. Při ní mohou děti přímo vidět, jak např. někdo někoho bije. Na internetu může probíhat skrytě, např. v již zmíněných soukromých zprávách. Na druhou stranu ale i takové formě mohou děti přihlížet, např. být přítomni tomu, když agresor zprávu vymýšlí a odesílá, nebo naopak být u toho, jak oběti přijde nepříjemná zpráva (Černá et al., 2013).

Jedinci se mohou stát svědkem kyberšikany, aniž by oběť nebo agresora znali a věděli, kdo to je, nemusí si také být jistí, kdo je oběť a kdo je agresor (Černá et al., 2013).

Vzhledem k tomu, že se materiály na internetu rychle šíří a je téměř je nemožné je pak naprosto smazat, je publikum, které je svědkem ubližování výrazně větší než při šikaně tradiční. Oběť ani agresor si nemusí uvědomovat, kdo vše ví, o tom, co se děje (Černá et al., 2013).

Přihlížejíci mohu pochybovat o tom, jak vážně oběť útoky prožívá, stejně jako agresor, protože nevidí její reakci naživo (Černá et al., 2013).

Pro skupinu přihlížejších je typické chování spojené s efektem přihlížejšího (Latané & Darley, 1970) a disinhibičním efektem (Suler, 2004). Přihlížejíci nemusí odhadnout závažnost viděného, sami se cítí neviditelní, a tak nepřebírají zodpovědnost nad řešením (Černá et al., 2013).

2.6 Rizikové faktory

Arsène a Raynaud (2014) pomocí meta-analýzy našli rizikové faktory, které statisticky významně mohou přispět pravděpodobnosti, že se dítě zapojí do kyberšikany-at' už v roli agresora, či oběti. Podle nich jsou jimi:

- Věk adolescence
- Projevy deprese
- Zkušenost s tradiční šikanou jako oběť či agresor
- Projevy hraniční poruchy osobnosti

Rizikové faktory, které mohou být spojeny s následky psychického utrpení (které autoři definují jako spojení depresivních a úzkostných příznaků) jsou následující:

- Preadolescentní věk
- Kyberšikana pomocí videí a fotografií
- Kontakt s kyber-agresorem v reálném životě
- Kyberšikana, kterou vykonává cizí člověk, dospělý, či skupina agresorů
- Šikana probíhající zároveň v kyberprostoru a v reálném životě

(Arsène & Raynaud, 2014)

3. Adolescenti na internetu

Podle průzkumu z roku 2018 mělo v České republice 95 % domácností s dětmi stolní počítač, 89 % mělo přenosný počítač nebo tablet a 98 % mělo přístup na internet (Český statistický ústav, 2018). Výrazná jsou také čísla týkající se doby, kterou české děti tráví online- 35 % je na internetu 4 a více hodin denně, 9 % dokonce 7 hodin a více. Během víkendu je číslo ještě vyšší - 51 % dětí je na internetu nad 4 hodiny. Množství času stráveného online se neliší mezi pohlavími, ale s věkem čas narůstá (Bedrošová et al, 2018).

To, jak často české děti internet používají, je pro nás důležité proto, že byl nalezen významný vztah mezi častým používáním počítače a zapojením od kyberšikany (na straně oběti i agresora) (Ybarra, 2004), (Guan & Subrahmanyam, 2009), (Ybarra & Mitchell, 2007). Pokud dítě využívá internet déle jak 3 hodiny denně, stoupá riziko kyberšikany až čtyřikrát (Ybarra & Mitchell, 2007).

3.1. Komunikace na internetu

Internet pozměnil naše komunikační návyky, odpovídáme a očekáváme odpověď rychleji. Díky internetu dochází k větší dostupnosti a prostupnosti informací, stejně jako k bezprostřední interakci mezi lidmi. Na druhé straně jsou i negativní dopady na kvalitu řeči a myšlení-např. ochuzování a zužování slovní zásoby, roztěkanost, úsečnost apod. (Vybíral, 2009). Elektronická komunikace může být synchronní (probíhající v reálném čase) a asynchronní (zpožděná), kdy se ke zprávám účastníci dostávají ve chvíli, kdy mají např. přístup k internetu. Specifikum elektronické komunikace také tkví v tom, že není nikdy úplně soukromá (Willard, 2007).

3.1.1. Disinhibiční efekt

Jedním z negativních dopadů na komunikaci na internetu je disinhibiční efekt. Disinhibice označuje *„odložení zábran a skrupulí, ztrátu nebo překonání nesmělosti, plachosti a ostychu, v krajních podobách může jít o obcházení tabu a zákazů, tedy o jistou odvázanost či nevázanost na normy, která může být až anomální“* (Vybíral, 2009, str. 272).

Následkem disinhibičního efektu o sobě lidé na sociálních sítích sdělují intimní informace a odkládají zábrany. To může mít za následek právě patologické jevy v komunikaci, jako jsou např. kyberšikana, trolling, kybergrooming (Kopecký, 2015a).

Disinhibiční efekt vychází dle Sulera ze šesti hlavních faktorů, které se vyskytují u různých lidí v různém poměru a společně tvoří komplexní efekt (Suler, 2004). Efekt tvoří tyto komponenty:

Anonymita („You don't know me“-Neznáš mě) - Na internetu je možné se pohybovat pod přezdívkou, emailovou adresou, je možné se prezentovat pod falešným jménem, nebo i naprosto beze jména. Dokážeme úplně oddělit chování na internetu od své identity a chování v běžném životě. Pokud se jedinec chová amorálně, projevuje se nenávisťně, či ubližuje druhým, může mít pocit, že nedojde k žádnému postihu a toto své chování nemusí nijak omezovat (Suler, 2004). Na druhou stranu podle jiných autorů děti na sociálních sítích používají většinou svá pravá jména, tedy nedochází k anonymitě (Staksrud et al., 2013).

Neviditelnost - v různých webových rozhraních není vidět, že jsme na stránce zrovna přítomní. Tato neviditelnost lidí povzbuzuje v dělání věcí, které by jinak neudělali. Nemusí se také zabývat tím, jak vypadají, nebo zní, když na internetu něco dělají, či říkají (Suler, 2004). Absence těchto informací je nahrazována grafickými symboly jako jsou smajlíci, nebo zkratkami (např. LOL, ROFL) (Kopecký, 2015a).

Asynchronita („See you later“-Uvidíme se později) - Komunikace není synchronní, na odpověď můžeme čekat minuty, dny i déle. To přináší možnost nemuset se vyrovnávat s okamžitou reakcí našeho společníka. Zároveň si jedinec může svou reakci promyslet a reagovat později (Suler, 2004).

Soliptistická introjekce („It's all in my head“-Je to jen v mé hlavě) - absence komunikace tváří v tvář vede k fantaziím, o tom, jaký má náš společník hlas, jak vypadá, jak se chová. Stává se tak v našich očích reálnou postavou s intrapsychickým světem, který si my pro něj tvoříme na základě jeho projevů v elektronické komunikaci (Suler, 2004). Dochází k falešnému přesvědčení, že osobu opravdu známe, ve skutečnosti komunikujeme z velké části sami se sebou, se svými přáními, očekáváními (Vybíral, 2009).

Disociativní představivost („It's just a game“-Je to jenom hra) - Uživatelé mohou považovat svůj obraz, který sdílí na sociálních sítích za imaginární postavu, která je zcela oddělená od jejich reálného já. S tím přichází nulová zodpovědnost za činy, které ve virtuálním světě dělají. S vypnutím počítače končí hra, kterou ve virtuálu hrají (Suler, 2004).

Minimalizace autority („We're equals“-Jsme si rovni) - Pokud stojí jedinec tváří v tvář autoritě, může mít zábrany sdělit svůj názor, či se vůči autoritě vymezit. Má strach

z trestu. Filozofie internetu stojí ale na rovnosti všech. Všichni mohou sdílet své nápady a názory. Tato rovnost má za následek větší příležitost se projevit, ale i ubližovat ostatním (Suler, 2004).

Suler se dále domnívá, že s chováním na sociálních sítích je spojeno přepínání mezi různými intrapsychickými konstelacemi (*shifting among intrapsychic constellations*). Zpochybňuje myšlenku, že se na sociálních sítích odhaluje opravdové já, opravdová osobnost, kterou jedinec neprojevuje při kontaktu tváří v tvář. Nesouhlasí s tím, že by se na internetu odkrývaly negativní stránky osobnosti. Uvědomuje si riziko, že s přijetím efektu disinhibice by nás mohlo napadat, že to, jak se jedinec chová na sociálních sítích, je projevem potlačených aspektů jeho osobnosti, které v offline prostředí neukazuje. Suler ale poukazuje na to, že veškeré chování, ať už offline či online je projevem stejného self, jde jen o jeho různé projevy v odlišných kontextech. Chování v obou prostředích jsou stejně důležitým projevem „opravdového já“ a všechny polohy jsou stejně pravdivé (Suler, 2004).

4. Sociální sítě

Sociální sítě jsou internetové služby zaměřené na získávání a udržování sociálních kontaktů (Kopecký, 2015b), dovolují jedincům tvořit si veřejný, nebo polo-veřejný profil, vytvářet seznam uživatelů, se kterými jsou ve spojení a vidět jaká spojení mají ostatní uživatelé (Boyd & Ellison, 2007). Obsahem je velké množství osobních a citlivých informací, které sdílejí sami uživatelé (Kopecký, 2015b).

Sociální sítě umožňují primárně komunikaci se známými lidmi, ale okruh známých se rozšiřuje i na kamarády kamarádů (Taraszow et al., 2010). Informaci o tom, že jiného uživatele znají kamarádi, vidíme např. v seznamu přátel na Facebookovém profilu nebo v seznamu sledujících na Instagramu. Přestože se obecná populace obává především nebezpečí kontaktu s cizími lidmi, ať už online či offline, stejně rizikovým může být i kontakt se známými lidmi, dokonce vrstevníky na sociálních sítích (Staksrud et al., 2013). Sociální sítě tvoří prostředí, kde uživatel může „číhat“ a „odposlouchávat“ cizí konverzace v komentářích, zatímco se sám aktivně nezapojí (Zhao et al., 2008).

Kopecký uvádí kladné a záporné znaky sociálních sítí. Mezi plusy řadí: možnost navazovat sociální kontakty, prostor pro překonání sociální izolace, pojetí sociálních sítí jako zdroje zábavy a poučení, možnost realizace reklamy zaměřené na přesnou cílovou skupinu. Na druhé straně mezi negativní aspekty řadí několik témat spojených s internetovou

kriminalitou, jako jsou: internetové podvody, kyberšikana, stalking, sexuální útoky, majetková kriminalita. S těmito jevy souvisí úzce právě sdílení citlivých a lehce zneužitelných údajů. Kvůli sociálním sítím vznikají i potenciálně nebezpečné technologie, jako je automatické rozpoznávání obličeje kamaráda na fotografii uživatele (Kopecký, 2015b).

V české společnosti jsou Facebook a Youtube stále nejpoužívanější sítě, používá je 98 % a 99 % populace. Instagram je síť, která se těší největšímu meziročnímu nárůstu uživatelů, v roce 2018 ji používalo již 92 % (oproti předešlým 82 %). Dále je oblíbeným Twitter (87%), podfunkce Instagramu Instagram stories (55 %), Snapchat 53 % (Brejčák, 2018).

Existuje velké množství sociálních sítí. Pro účely této práce zde představujeme ty, které se objevují v českých výzkumech jako často používané. Dále je seznam obohacený o několik, o kterých se nám zmínily děti druhého stupně. Každá sociální síť by vydala na celou diplomovou práci, proto jde o spíše povrchní a krátké medailonky, ve kterých zmiňuji informace důležité pro pochopení základního fungování těchto sítí a jejich role v kyberšikaně.

4.1. Facebook

Facebook patří mezi nejpoužívanější sociální sítě mezi dětmi i dospělými. Společný výzkum Kopeckého a organizace Seznam se bezpečně uvádí, že na Facebooku je přes 91 % českých dětí (Kopecký, 2014).

Facebook je velmi propracovanou sociální sítí, na které je v současnosti mnoho funkcí, např. posílání soukromých zpráv, možnost prodeje, tvorba osobních či firemních stránek, sdílení fotografií a videí, psaní blogu, tvorba skupin a přidání se do skupiny, která sdílí podobný zájem, či zaměstnání apod., hraní her.

Pro účely této práce je pro nás nejzajímavější profil uživatele. Na něm je možné sdílet profilovou fotografii (menší fotografii uživatele) a úvodní fotografii (foto širšího formátu, na kterém bývá uživatel sám, s přáteli, nebo může jít např. o foto přírody, domácího mazlíčka). Dále je na profilu možné vyplnit množství osobních informací-bydliště, vzdělání, zaměstnání, zájmy, osobní motto, datum narození, kontaktní údaje, rodinný stav. Uživatel si může nastavit míru veřejnosti svých informací, některé mohou vidět všichni uživatelé Facebooku, některé pouze ti, se kterými je ve virtuálním přátelství. Dále zde vidíme fotografie uživatele-at' už ty, co přidá sám, nebo ty na kterých byl „označen“ svými přáteli.

Seznam přátel je také viditelný pro všechny uživatele Facebooku. Na profilu se nachází tzv. *zeď*, na které se ukazují všechny nové příspěvky majitele profilu, jeho fotografie, statusy a sdílené materiály, ale i příspěvky, které mu tam přidají ostatní-jako jsou různé vzkazy, přání k narozeninám.

4.2. Sociální sítě založené na sdílení videí a fotografií

Youtube

Přes 50 % českých dětí má profil na Youtube (Kopecký, 2014). Je to sociální síť založená na sdílení a sledování videí. Je možné tu najít hudbu, videa o koníčcích, politice, aktuálním dění, vzdělávání, videa malých tvůrců, kteří sdílí např. své dovolené ale i tvorbu úspěšných „youtuberů“, která se dá připodobnit tomu, co vidíme v televizi.

Každý uživatel, který si zde založí účet, má svůj *kanál*, na kterém může sdílet videa. Na kanálu, který má podobnou podobu jako profily na dříve zmíněných SNS, je možné vidět koho majitel profilu „odebírá“-tedy sleduje, kdo odebírá uživatele, jaká má oblíbená videa a jaká sám vydal. Propracovanější kanály mají sekci informací o autorovi, seznamy videí rozdělené např. podle tématu, data pořízení apod.

Jednou z novějších funkcí Youtube je tzv. *komunita*, kde youtubeři sdílí podobné příspěvky, jako na Facebooku nebo Instagramu-fotografie, krátké posty s příběhem, informace o tom, kdy bude vydané nové video apod. Speciální formou kyberšikany zmiňovanou v souvislosti s Youtubem je Happy Slapping, můžeme zde ale nalézt i další formy.

Instagram

Toto prostředí, ve kterém je možné sdílet fotografie, vzniklo v roce 2010 a v roce 2019 má přes miliardu uživatelů. V ČR jde o 2,2 miliony uživatelů. V současné době spadá pod společnost Facebook. Na Instagramu je možné si vytvořit profil, na kterém poté jedinci sdílí fotografie, u kterých je možné napsat krátký popis. Profil má klasickou „zeď“, kde se ukazují příspěvky ostatních uživatelů. Příspěvkům lze přidat srdíčko, like, kterým dáte najevo, že se vám líbí, nebo také přidat komentář. Na profilu je možné vidět příspěvky uživatele a jejich počet, počet profilů, které sleduje uživatel a počet sledování jeho profilu. Dále je možné si posílat soukromé zprávy mezi uživateli (Kubala, 2019).

Kromě příspěvků, které se na Instagramu zobrazují v profilu, je zde funkce tzv. *Instagram stories*-příspěvků, které po 24h zmizí, pokud si je uživatel neuloží na profil. Uživatelé zde sdílí fotky a videa z běžných dnů-fotky jídla, míst, kde zrovna jsou, momentky

s přáteli apod. Obsah může být stejný, ale dalo by se říci, že příspěvky na profilu bývají propracovanější.

Snapchat

Snapchat je SNS založená na sdílení krátkých videí, které po omezené době samy zmizí. Je možné tyto videa poslat v soukromé zprávě mezi uživateli, po přehrání kamarádem se automaticky smažou. Zároveň uživatelé sdílí videa veřejnosti. Snapchat je v podstatě předchůdcem Instagram stories, Instagram tento koncept od Snapchatu okopíroval. Tato aplikace je ideálním prostředím pro šikanu, protože zde jakékoliv důkazy o např. výhružném videu po chvíli z mobilu oběti zmizí.

Tik tok

Jde o sociální síť, na které se objevují krátká, několika-sekundová, videa. Podle E-bezpečí službu využívají spíše dívky. Objevuje se zde velké množství rizikového obsahu na téma sebepoškozování, sebevraždy, anorexie nebo sexuálně explicitní videa. Můžeme zde vidět hudební duety, které fungují tak, že dvě osoby natočí krátké video, na kterém otevírají pusy na hudbu znějící v pozadí a propojí je pomocí hashtagu s jiným uživatelem. Tato funkce dává příležitost pro mnoho parodií dalších uživatelů (Kopecký, 2019).

Sdílím s autorem tohoto článku dojem, že i při krátkém sledování této sociální sítě dochází k přesycení audiovizuálním obsahem. Souhlasím také s tím, že pro běžného dospělého se tato služba nesetká s pochopením a je určena především teenagerům.

Twitter

27 % českých dětí má profil na Twitteru (Kopecký, 2014). Jde o sociální síť, na které se sdílejí především krátké příspěvky-„tweety“, které mají omezenou délku. Jde je „retweetovat“ tedy znovu sdílet. Tweetům je možné přiřadit srdíčko, pokud s ním souhlasíme, nebo se nám líbí. Na profilu je vidět fotografie uživatele, jeho tweety, koho sleduje a kolik uživatelů jej sleduje, kolik dostal srdíček. Je zde také možnost posílat soukromé zprávy.

Sociální sítě založené na otázkách

Tellonym, Sarahah, Ask.fm jsou sociální sítě, dříve v podobě webových stránek, nyní v podobě aplikací, na kterých je možné anonymně pokládat dalším uživatelům otázky. Ask.fm měl v roce 2014 120 milionů uživatelů po celém světě. Kvůli možnosti se velmi rychle dozvědět odpověď na svou otázku a pokládat bezprostředně otázku na osobní témata druhým, je aplikace návyková. Běžnou výměnou jsou otázky a odpovědi na to, zda se

uživatelé někdo líbí, zda by s ním šel ven, jaký má názor na pisatele apod. Anonymita a otevřenost tohoto typu sociálních sítí představuje dokonalou živnou půdu pro útoky kyberšikany. Ta zde není neobvyklá a existují i případy, kdy takové útoky dovedli adolescenta k sebevraždě (Dickey, 2014).

České sociální sítě

Ve výzkumu Kopeckého z roku 2014 se u dětí objevuje ještě používání českých serverů Spolužáci.cz (48 %) a Lidé.cz (28 %) (Kopecký, 2014). Jejich obliba ale stále klesá a ztrácí na svém významu, proto se jim zde nebudeme dále věnovat.

Z výše uvedených popisů sociálních sítí vidíme, že je zde mnoho příležitostí pro agresory, jak na oběti zaútočit. Na mnoha sociálních sítích je možné přímo útočit ve zprávách nebo v komentářích. Dále je možné publikovat videa a fotografie, které ublíží, tvořit speciální skupiny na Facebook, urážlivé profily na Instagramu nebo na Youtube. Na všech sociálních sítích se útočník může vydávat za někoho jiného, ať už za oběť samotnou, nebo za jinou osobu. Dalším fenoménem spojeným s komunikací na internetu jsou tzv. hashtagy, které mohou vypadat např. takto: *#diplomovapraceokybersikane*. Jde vlastně o klíčová slova s křížkem na začátku, podle kterých lze na internetu spojovat a vyhledávat různé obsahy. I hashtag může být urážlivý nebo ubližující a zaštit'ovat pro oběť nepříjemný materiál.

5. Chování na sociálních sítích

Chování na sociálních sítích, nebo uživatelské chování (*user behaviour*) je poměrně širokou a těžce definovatelnou proměnou. Waheed a kol. provedli analýzu 116 výzkumů provedených mezi roky 2007-2013, které se zabírali tématem sociálních sítí a chováním. Většina studií se věnovala Facebooku, případně Facebooku a další sociální sítí jako je Myspace, Twitter apod. Z jejich analýzy vyplývá následující seznam témat, spojených s chováním na sociálních sítích (Waheed, et al. 2017):

- **Sociální průzkum** (*social investigation*)-cílem je prozkoumat, vyzkoušet a hledat aktivity ostatních uživatelů sociálních sítí
- **Sociální příslušnost / afiliace** (*social affiliation*)-týká se navazování vztahů a udržování nových vztahů, zapojení se do nových okruhů přátel a pocit příslušnosti k nim
- **Frekvence používání sociálních sítí** (*frequency of use*)-jak často jedinci sítě používají a co na nich dělají
- **Kontrola nad informacemi** (*information control*)-jak intimní informace o sobě uživatel sdílí, jak si své informace je schopný ochránit

- **Sebe-orientace** (*self-orientation*)-jaký obraz o sobě uživatel tvoří a sdílí
- **Vzájemnost** (*reciprocity*)-o tom, zda jedinec využívá sociální sítě ve stejné míře jako jejich přátelé na sociálních sítích, nebo i v reálném světě
- **Odvaha** (*social boldness*)-míra váhavosti, se kterou se jedinec zapojuje do dění na sociálních sítích, zda se např. stydí (Waheed, et al., 2017).

Z výzkumů zaměřených na oběti trestných činů vychází, že existují určité typy chování, které jedince spojují s vyšším rizikem toho, že se obětí stane. Peluchette spojuje roli oběti kyberšikany s oběťmi trestných činů. Autoři zdůrazňují, že tento koncept neznamená, že by oběť na svém ublížení nesla vinu (Peluchette, et al. 2015). Oběť se ale může ať už vědomě či nevědomě zapojit do sekvence chování, které vedou k viktimizaci (ve smyslu stání se obětí) (Peluchette, et al. 2015; Kim & Glomb, 2010). Takové rizikové chování můžeme pozorovat práce i na sociálních sítích.

Sociální sítě jsou záležitostí posledních několika desetiletí, a přestože se tímto tématem zabývá mnoho výzkumníků, problematika kyberšikany a chování na sociálních sítích není často propojována. Proto je následující kapitola výrazně kratší než, která se věnuje kyberšikaně.

5.1 Čas strávený na SNS

V ČR se na sociálních sítích denně pohybuje 70 % českých dětí (Bedrošová, et al., 2018). Podle Staksrud a kol., je proměnná čas strávený na SNS lepší měřícím nástrojem pro souvislost s kyberšikanou, než čas obecně strávený na internetu. SNS jsou totiž přímo zaměřené na sociální interakce, při kterých může ke kyberšikaně dojít (Staksrud, et al., 2013).

V kanadském výzkumu provedeném na téměř 6000 adolescentech došli k závěru, že dívky používají SNS více než chlapci a také na nich tráví více času. Mladší děti užívaly SNS méně, než ty starší, konkrétně čas strávený na SNS klesal okolo sedmé třídy, naopak byl výrazně vyšší u 12. třídy (věk okolo 18ti let, tedy konec střední školy v ČR). Množství studentů, které zažili kyberšikanu výrazně stoupalo s množstvím času tráveném na SNS. Zároveň také všechny děti, které SNS používají, se setkávají s vyšším rizikem stání se obětí kyberšikany, než ty, které je vůbec nepoužívají (Sampasa-Kanyinga & Hamilton, 2015).

Ve výzkumu Dredge a kol. se sice čas, který děti tráví na SNS neukázal jako významný prediktor pro stání se obětí kyberšikany, ale vztah ke kyberšikaně se projevil na konkrétnějších proměnných jako je časté postování příspěvků na SNS a sledování většího

množství dalších profilů. Nejde tedy pouze o to, jak často se dítě na SNS podívá, ale spíše o druh aktivity, která je viditelná pro další uživatele. Pokud potenciální agresor vidí aktivitu oběti, ta jej poté může podnítit k útoku. Jako zásadní se také ukázala valence příspěvků. Kyberšikana byla častěji spojena s jedinci, kteří měli na profilů více příspěvku s negativní konotací. Podle autorů takové příspěvky mohou ovlivnit náladu ostatních a vést k reakcím, které uživatel vyhodnotí jako ubližující (Dredge, et al. 2014).

Staksrud, a kol. zkoumali rizika spojená s používáním sociálních sítí. Konkrétní zkoumaná rizika byla: vystavení obrázkům nebo webovým stránkám se sexuálním kontextem, kyberšikana, setkání s lidmi, které potkali na internetu v reálném životě (v českém prostředí by byl vhodný ekvivalent lákání na schůzku), obdržení zpráv se sexuálním obsahem, negativní obsah stvořený dalšími uživateli (jako je konverzace o sebevraždě, sebepoškozování či ubližování ostatním). Riziko kyberšikany bylo 2krát vyšší u dětí, které používaly sociální sítě, ostatní rizika byla spojena s 50-60 % pravděpodobností, že se dítě s těmito podněty setká. Všechna rizika s věkem stoupala, kromě rizika kyberšikany. U dívek byla o 60 % vyšší pravděpodobnost, že se stanou obětí kyberšikany, oproti chlapcům. Všechna rizika stoupají s delší dobou trávenou na internetu (jde o 20 %-40% zvýšení s každou další hodinou, kterou zde děti tráví) (Staksrud, et al., 2013).

Zajímavé je i zjištění, že děti, které o sobě říkají, že ví hodně informací o používání internetu, se setkávají s vyššími riziky. Konkrétně o 30 %-45% vyšší pravděpodobnost setkání se se všemi pěti riziky. Autoři se domnívají, že pocit vyšší kompetence vede k větší chuti prozkoumávat internet (Staksrud, et al., 2013). Tuto proměnnou autoři zkoumali pomocí sebehodnocení, a tak je také na místě pochybnost, zda děti hodnotili své kompetence realisticky.

5.2 Sebe prezentace na SNS

Podle Smith je sebeprezentace hlavní funkcí sociálních sítí. Celá konstrukce SNS je založena na tom, že si jedinec tvoří svůj osobní profil, na kterém sdílí informace o sobě (Smith et al., 2008).

Prezentace na sociálních sítích se uskutečňuje prostřednictvím přístupu „*show rather than tell*“, tedy spíše dochází k ukazování informací o sobě, oproti přímé komunikaci a povídání o tom, co jedince zajímá, či jaký je. Jedinec tak o sobě sdílí své kontakty (přátelé, či sledující), komentáře, fotografie a někdy i velice intimní konverzace s druhými (Zhao, et al., 2008). Profily na SNS umožňují kontrolovat dojem, který si o nás vytváření druzí (Siibak, 2009). Příkladem tvorby takového dojmu je výzkum Zhao a kol., ve kterém osoby

sdílely především fotografie, na kterých nebyly samy. V průměru 88 % fotografií bylo ve společnosti dalších osob, jen 42 % uživatelů bylo na své profilové fotografii (která je určena právě o prezentaci sama sebe) samo. Podle autora tím uživatelé chtějí ukázat, že prožívají příjemný čas s přáteli a jakou si přitom užívají legraci, díky čemuž ukazují svou skupinovou identitu, popularitu a propojení s přáteli (Zhao, et al. 2008).

5.3 Sdílení osobních informací

České děti na sociálních sítích v 77 % zveřejňují své jméno a příjmení, v 56 % fotku svého obličeje, v 56 % svoji emailovou adresu (Kopecký, 2014). Pro děti i dospělé je dnes běžné o sobě sdílet osobní informace na internetu. Častou praktikou je sdílení *selfie* – fotografie vlastního obličeje, kterou si autor sám vyfotí. Selfie sdílí 56 % českých dětí, nejčastěji na Facebooku. Pro děti je také běžné posílat si navzájem fotografie s jejich kamarády, na požádání tomu vyhoví polovina z nich. Toto chování zmiňujeme proto, že právě fotografie obličeje může být nástrojem pro různé útoky-krádež identity, posmívání, ponižování. Děti si v 65 % toto riziko uvědomují, přesto ale své fotografie nadále posílají (Kopecký, 2015a).

Staksrud a kol. docházejí k závěru, že uživatelé sociálních sítí, kteří se chovají více rizikově (např. mají veřejný profil, sdílí informace, které mohou vést k jejich identifikaci, mají mnoho přátel či sledujících), se také setkávají s větším nebezpečím jako je posílání sexuálně zabarvených zpráv nebo vystavení sexuálnímu obsahu, ale riziko kyberšikany je stejné bez ohledu na množství osobních informací, které o sobě děti prezentují (Staksrud, et al., 2013). Další autoři naopak tvrdí, že sdílení informací o rodinném stavu (např. ve vztahu, vdaná/ženatý, svobodný) je spojeno s rizikem kyberšikany. Ve výzkumu vedeném na adolescentech ve věku 15-24 let se projevil jako významný prediktor konkrétně status „vdaná/ ženatý“ po hlubší analýze autoři uvádějí, že většinou tento status používali jedinci pro vztah s jejich blízkým kamarádem. Prediktorem se tedy spíše ukazuje uvádění falešného rodinného stavu (Dredge, et al., 2014).

Němečtí výzkumníci pomocí experimentu zjistili, že obětí kyberšikany, které o sobě sdílí osobní informace, přihlížející připisují spoluvinu na incidentu. Na druhou stranu projevovaná extraverte, kterou výzkumníci simulovali pomocí zájmů na profilu, fotografií (dívka na diskotéce-extraverte, dívka mezi knížkami a papíry-introverte), nezvyšovala pravděpodobnost, že pozorovatelé vinu na incidentu oběti přisoudí. Extravertní dívka byla zároveň považována za více atraktivní a právě tato atraktivita snižovala pravděpodobnost přisouzení spoluviny na kyberšikaně. Z tohoto výzkumu vyplývá, že okolí může oběti

kyberšikany s vyšším množstvím osobních informací na SNS, považovat za spoluviníky. Tento postoj, říkající, že si za to mohou oběti částečně samy, dále ovlivňuje míru pomoci, kterou jí přihlízející poskytnou (Weber, et al. 2013).

Autoři Bryce a Fraser se pomocí focus groups s adolescenty dozvěděli, že si rizika spojená se sdílením většího množství osobních informací i s cizími lidmi na sociálních sítích uvědomují. Riziko, že je někdo bude obtěžovat je pro ně poměrně běžnou zkušeností, ale převažují pozitivní aspekty toho, proč o sobě hodně prozradit-důležitost vrstevnických vztahů, blízkost, zkoumání vlastní identity. Nejedná se tedy o nedostatek uvědomění možných rizik, ale spíše o cílené jednání (Bryce & Fraser, 2014). Dokonce se ukazuje, že mladí používají sociální sítě pro projevení své identity a nevyužívají nabízející se anonymity. (Livingstone, et al., 2011). Dalším důvodem pro sdílení informací je důvěryhodnost. Při rozhovorech se adolescenti zmiňovali, že pomocí profilu často zjišťují, jak je jejich nový přítel důvěryhodný-např. podle toho, kolik má fotografií a přátel, zda informace, které o sobě píše ve zprávách, souhlasí s jeho profilem (Bryce & Fraser, 2014). Ve výzkumu o nyní méně používané sociální síti Myspace se ukázalo, že souvisí motivace k založení profilu na sociální síti, konkrétně snaha tvořit nová přátelství, s množstvím informací, které o sobě uživatel sdílí. Lidé s touto motivací sdílí více osobních informací jako je osobní motto, video, zájmy, bydliště, web apod. (Boyle & Johnson, 2010).

Významným bezpečnostním rizikem je také sdílení hesla k účtu na sociální síti. Všichni aktéři kyberšikany sdílejí svá hesla častěji, než ostatní adolescenti (Mishna, et al. 2012). Longitudinální studie z USA ukázala, že čím více SNS děti na začátku studie používali, tím spíše po 1 roce přiznaly, že svá hesla sdílí s přáteli. Autoři si to vysvětlují tím, že děti aktivní na sociálních sítích se pohybují v takové sociální bublině, ve které je sdílení hesel normou. Na druhou stranu u dětí, které sdílely často svá hesla se s postupem času neukázal vyšší výskyt kyberšikany. Dokonce se ukazuje, že děti, které v prvním roce studie zažily kyberšikanu, se v druhém roce nedělily o svá hesla. Můžeme se tedy domnívat, že u obětí kyberšikany došlo k poučení a změně chování (Meter & Bauman, 2015).

Další významnou proměnnou spadající pod chování na sociálních sítích je počet přátel. Autoři se shodují, že vyšší počet přátel na SNS zvyšuje riziko kyberšikany, protože se s tím rukou v ruce zvyšuje množství potenciálních útočníků (Staksrud, et al. 2013; Dredge, et al. 2014). S každým rozdílem o jednu standardní odchylku v počtu přátel se riziko kyberšikany zvedlo o dvě standardní odchylky (Dredge, et al. 2014).

II. EMPIRICKÁ ČÁST

6. Design výzkumného projektu

Téma kyberšikany je stále nové a je třeba mu hlouběji porozumět. Jak vyplývá z literárně přehledové části, kyberšikana může mít zásadní následky na prožívání dítěte, a často také dochází k tomu, že se dítě nechce svěřit svým blízkým a je na své trápení samo.

Cílem výzkumu je nalezení souvislostí mezi chováním na sociálních sítích a rizikem stání se obětí kyberšikany. Jde o zmapování současné situace kyberšikany a chování na sociálních sítích na druhém stupni základních škol.

6.1 Typ výzkumu

Pro dosažení cílů výzkumu byl zvolen kombinovaný design, s kvantitativní a kvalitativní částí.

Abych mohla zkoumat chování obětí a dalších žáků na SNS, musím si je nejprve takto rozdělit. Z tohoto důvodu je první fází výzkumu měření kyberšikany. Dotazník také umožnil získat kontaktní informace respondentů, tedy přezdívky, či jména, pod kterými vystupují na SNS. Metoda dotazování byla v tomto výzkumném designu zvolena proto, abychom standardizovaným způsobem mohli u většího vzorku žáků zjistit, zda se setkali s kyberšikanou a mají zkušenost s rolí oběti. V následující části je dotazník představen podrobně, společně s odůvodněním jeho částí a konstrukce.

V kvalitativní části se věnuji analýze dokumentů, tj. profilů na sociálních sítích Facebook a Instagram. Tyto sociální sítě byly zvoleny pro svou oblíbenost. Profily jsem vybrala jako prostor, na který je možné se online podívat a je možné na něm pozorovat chování na sociálních sítích. Přestože na něm není možné pozorovat aktuální interakce tady a teď, zůstávají na něm uloženy ve formě příspěvků, či komentářů. Na profilech je možné pozorovat množství dalších hodnotných informací, které ukazují, kolik informací o sobě jedinec sdílí a jak je aktivní-např. kolik příspěvků za určitý čas postuje.

6.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Výzkumné otázky v souladu s cíli výzkumu jsou následující:

1. Je možné na profilech na sociálních sítích adolescentů nalézt společné znaky?
2. Existují rozdíly mezi chováním obětí a ostatních žáků na SNS?
3. Je možné nalézt chování na SNS, které je typické pro oběti kyberšikany?

Tato zjištění by mohla pomoci formulovat preventivní opatření a konkretizovat, kterému chování by se žáci měli raději vyhnout a které chování lze považovat za vhodné.

S ohledem na cíle výzkumu stanovuji tyto hypotézy:

H1: To, zda je dítě obětí kyberšikany je závislé na pohlaví dítěte.

H2: Existuje rozdíl mezi pohlavími v počtu hodin stráveném denně na sociálních sítích.

H3: Oběti kyberšikany tráví na sociálních sítích více hodin denně než ostatní žáci.

H4: Oběti kyberšikany používají větší počet sociálních sítí než ostatní žáci.

H5: Existuje souvislost mezi ročníkem studia žáka a počtem hodin, který tráví na sociálních sítích.

H6: Existuje souvislost mezi ročníkem studia žáka a počtem sociálních sítí, které používá.

H7: Oběti kyberšikany mají více přátel na Facebooku než ostatní žáci.

H8: Oběti kyberšikany mají na Facebooku větší počet osobních informací než ostatní žáci.

H9: Oběti kyberšikany mají více sledujících na Instagramu než ostatní žáci.

H10: Oběti kyberšikany na Instagramu vykazují vyšší míru aktivity než ostatní žáci.

H11: To jestli je dítě obětí kyberšikany je závislé na tom, zda má soukromý profil na Instagramu nebo ne.

6.3 Sběr dat

Kvantitativní část

Dotazníky byly zadány v učebnách na základních školách, do kterých respondenti docházejí, v průběhu března 2019. Všichni žáci vyplňovali dotazník během vyučování. Před vyplňováním byla žákům zdůrazněna anonymita a bezpečnost jejich odpovědí, byli požádáni, aby odpovídali podle pravdy. Dále jsem jim připomněla další krok, konkrétně, že jim brzy zašlu žádost o přátelství či sledování na jejich sociálních sítích a je potřeba, aby ji přijali. Několik žáků během vyplňování hlásilo, že si přezdívky nepamatuje. Žákům z tohoto důvodu bylo umožněno, aby se podívali do svého mobilního telefonu a přezdívky si připomenuli. Po odevzdání dotazníku jsem vždy dotazník prošla a respondenty případně požádala o vyplnění položky, kterou přeskočili. Respondentům bylo umožněno se během vyplňování zeptat, pokud něčemu nerozuměli.

Kvalitativní část

Přístup k profilům na SNS byl realizován online. Virtuální přátelství nebo sledování profilu na sociálních sítích bylo navázáno během března 2019. Pro tyto účely jsem vytvořila nový profil s mým jménem a fotografií obličeje, aby účastníci věděli, o koho jde. V popisku profilu bylo vysvětlení, že se jedná o profil pouze pro účely výzkumu kyberšikany a byl zde i odkaz na mou emailovou adresu pro případné otázky. Po dokončení analýzy bylo virtuální přátelství ukončeno z mé strany.

6.4 Metody získávání dat

6.4.1 Dotazník

Pro měření toho, zda se účastníci výzkumu stali obětí kyberšikany, byla použita metoda dotazníku. Dotazník byl rozdělen na 3 části-osobní údaje, kyberšikana, chování na sociálních sítích. Před samotným dotazníkem byl umístěn informovaný souhlas přímo pro děti, který museli sami podepsat. Dotazník i informovaný souhlas je dostupný v přílohách.

V rámci osobních údajů byly žáci tázáni na jméno, pohlaví, věk, školu, kterou studují a třídu (ročník), co které chodí.

Kyberšikana bývá v různých metodách měřena většinou 2 způsoby-buď definicí kyberšikany, po které následují otázky na to, zda dítě takové chování zažilo, nebo otázky směřující na konkrétní formy kyberšikany. Pro tuto práci byl zvolen obecnější přístup-definici kyberšikany. Tato metoda byla vybrána především proto, že svět sociálních sítí a kyberšikany se rychle vyvíjí a jedním z mínusů přístupu konkrétních otázek je, že nelze s těmito trendy držet krok a můžeme tak lehce opomenout nové formy kyberšikany.

Pro měření kyberšikany bylo použito 5 položek, citovaných z dotazníku, který byl použit v České republice v rámci šetření pro evropský výzkum EU Kids Online (EUKO). Dotazník se věnoval zjištění používání internetu a online aktivity a zkušenostem na internetu u dětí základních škol a středních škol ve věku 9-17 let. Byl použit na vzorku 2825 dětí (Bedrošová et al., 2018). Tento konkrétní dotazník byl vybrán poté, co byla provedena rešerše současných způsobů měření kyberšikany v českém prostředí. V současné chvíli bylo provedeno pouze pár výzkumů této problematiky v České republice formou dotazování. Autory těchto výzkumů jsme oslovila, podařilo se mi navázat spolupráci právě s autory, kteří realizovali výzkum EUKO. Vzhledem k tomu, že nebylo mým cílem se věnovat pouze kyberšikaně, ale i sociálním sítím a také jsem měla v úmyslu se chování na sociálních sítích

věnovat více podrobně a kvalitativně, nezvolila jsem možnost konstrukce vlastního nového dotazníku pro měření kyberšikany.

Dotazník byl převeden z anglické verze, do češtiny byl přeložen 2 překladateli, dále byl překlad zkontrolován 2 arbitry. Před sběrem dat byla testována srozumitelnost dotazníku pomocí rozhovorů s 30ti dětmi ve věku 9-16 let. Dále následovala pilotní studie v pěti školách (10ti třídách) (Macháčková et al., 2018). Validita ani reliabilita u tohoto dotazníku měřena nebyla.

Dotazník nepoužívám v této práci celý, protože pro účely této studie potřebuji pouze znalost, zda se dítě stalo obětí kyberšikany. Používám pouze 5 položek týkajících se kyberšikany. V původním číslování EUKO jde o položky Q20, Q21, Q23, Q24, Q25. Tyto položky mi poskytla Lenka Dědková, PhD., z Masarykovy univerzity v Brně, pracující na Fakultě sociálních studií, jedna z autorek zmíněných zdroj informací o tomto dotazníku a členka výzkumného týmu, který tento výzkum prováděl. V mém dotazníku je možné tyto otázky nalézt v části II. Kyberšikana-položky 1-5. Celý dotazník je možné shlédnout v přílohách.

V části věnované sociálním sítím byly účastníci dotázáni, jaké sociální sítě používají. Seznam SNS byl inspirovaný sociálními sítěmi zmíněnými ve výzkumu chování českých dětí na internetu (Kopecký, 2014). Také jsem zařadila několik sociálních sítí, na které jsem narazila při průzkumu současných sociálních sítí a další, o kterých se mi zmínili děti v mém okolí, např. Tellonym, Tik Tok. Poté účastníci měli možnost napsat jiné 4 sociální sítě, které nebyly v původním výběru a které používají.

V další otázce jsem se žáků ptala, kolik času na sociálních sítích tráví. Odpovědi jsem převzala z výzkumu Dredge a kol. (Dredge et al., 2014). V jejich podání byla i možnost, že dítě používá internet, ale ne SNS. Tato forma odpovědi pro mé účely nebyla důležitá, neboť mně zajímá pouze čas strávený na SNS v souvislosti s kyberšikanou. Pokud dítě SNS nevyužívá, je zde možnost zaškrtnout „nepožívám sociální sítě“.

6.4.2 Kvalitativní část

Pro kvalitativní část tohoto výzkumu jsem vybrala analýzu dokumentů. Podle Miovského je analýza dokumentů jednou z forem výzkumu, při které je nejmenší možnost, aby výzkumník mohl nežádoucně ovlivnit výsledky. Data jsou dle něj nereaktivní, už vytvořená, nezhodnocují se s časem. Na druhou stranu ztrácíme informace o kontextu, při kterém byly vytvořeny. Nevíme tedy, za jakých okolností data vznikala a nemáme možnost si ověřit např. srozumitelnost s autorem (Miovský, 2006).

Jde o intenzivní rozbor dokumentu, jehož jedinečnost je co nejpodrobněji dále objasňována a interpretována (Miovský, 2006). V tomto případě jde o kombinaci analýzy textu a obrazových dokumentů-fotografií a videí.

Jako dokument v této práci bereme profil na sociální sítích Facebook a Instagram. Jde o dokument velmi blízký autorovi (žákovi druhého stupně ZŠ), protože jej vytvořil sám. Tuto metodu volím proto, že ji považuji za spolehlivější, než pokládání otázek přímo výzkumné osobě např. na to, co na sociálních sítích dělá, kolik má přátel, jaké druhy příspěvků a fotografií sdílí. Domnívám se, že by docházelo ke zkreslení, dávalo by to možnost žákům prezentovat se v jiném světle. Dále je možné tuto analýzu provádět bez přítomnosti respondentů.

Postup pro obě sítě je lehce rozdílný, protože i profily nemají stejnou strukturu. V obou případech ale na začátku proběhl sběr kvantifikovatelných dat, která jsou dále kvantitativně statisticky vyhodnocována. Poté, co se mi podařilo přidat žáky do přátel na Facebooku a sledovat je na Instagramu, jsem získala proměnné v následující tabulce.

Facebook	Instagram
Počet přátel	Počet příspěvků od září 2018
Informace o škole	Soukromí profilu
Informace o zaměstnání	Počet sledujících (kolik uživatelů jedinec sleduje)
Město, ve kterém žije	Počet sledování (kolik uživatelů sleduje jedinec)
Rodinný stav	
Rodinní příslušníci	
Popisek „o mně“	
Přezdívka	
Datum svátku	
Datum narození	
Pohlaví	
Zajímám se o (muže/ženy)	
Jazyky, kterými uživatel mluví	
Náboženství	
Politické smýšlení	
Emailová adresa	
Mobilní telefon	
Propojení na další sociální síť	
Adresa	
Webová adresa	

Tabulka 4 Proměnné na Facebooku a Instagramu

Facebook

Po sesbírání již zmíněných kvantitativních dat jsem prošla všechny příspěvků od září 2019-zaznamenávala jsem, kdo je přidal a typ příspěvku: změna profilové fotografie, změna úvodní fotografie, přidání fotografie, přání, příspěvek od přítele, příspěvek od příbuzného, příspěvek od respondenta. Tento způsob zprostředkoval popisné informace a proto jsem nadále profily mnohokrát procházela a zaznamenávala si podobnosti. Zároveň jsem se snažila nalézt jedinečné vlastnosti profilů obětí kyberšikany. Z tohoto bližšího seznámení s jednotlivými profily jsem tvořila seznam opakujících se fenoménů.

Instagram

Na Instagramu jsem se v první řadě dívala na *Feed*-na hlavní stránku, sledovala jsem, jakým způsobem se respondenti na této stránce prezentují. Také jsem postupně prošla příspěvků od září 2018. Dívala jsem se na popisky u fotek, jejich komentáře. Pokud měli

jedinci nějaký příspěvek v *Instagram stories*, shlédla jsem ho a zapsala jeho rysy. Dále jsem se věnovala *Výběrům*, tedy místům, kam jedinci ukládají své příspěvky z Instagram Stories, aby byly dále k dispozici ke shlédnutí. Sledovala jsem celkový dojem z profilu a typ příspěvků, který na profilu převažoval. Profily všech respondentů jsem opakovaně prošla a tvořila seznam společných rysů, ať už všech uživatelů, tak těch, kteří byli identifikováni jako oběti kyberšikany.

6.5 Metody zpracování a analýzy dat

Analýza dat byla provedena pomocí v Microsoft Excel, IBM SPSS software a volně dostupného programu JAMOVÍ.

Pro analýzu byly použity výsledky 41 žáků druhého stupně ZŠ, 2 respondenti byli vyřazeni, protože uvedli, že vůbec nepoužívají sociální sítě, nejsou tedy riziky na nich ovlivnění.

V této části pracujeme se dvěma populacemi-oběti kyberšikany a ostatní žáci druhého stupně. Jako oběti byly označeni žáci, kteří odpověděli na první otázku „***Choval se k tobě někdo v POSLEDNÍM ROCE takto hnusně nebo nepříjemně?***“ po definici šikany ano a dále v navazující otázce ***Jak často se to v POSLEDNÍM ROCE stalo? Prostřednictvím mobilního telefonu, internetu, na počítači nebo tabletu atd.*** odpověděli jakoukoliv jinou odpovědí než nevím/nechci odpovědět a nikdy. Touto otázkou byli zachyceni žáci, co se setkali s kyberšikanou oproti šikaně tváří v tvář, nebo šikaně jiným způsobem.

Při operacionalizaci proměnné počet sociálních sítí byly vyřazeny odpovědi jako Geogebra, Whatsapp, Messenger a Discord které nejsou sociální sítě. Tyto sociální sítě respondenti sami napsali do doplňující otázky na jiné sociální sítě, které používají.

Proměnná počet osobních informací na sociálních sítích se skládá z 19ti kategoriích, zmíněných v tabulce č. 4, bez počtu přátel, skór se pohyboval v rozpětí 0-19.

Proměnná aktivita na Instagramu je složená ze součtu proměnných počet sledování a počet příspěvků od září 2018.

Vzhledem k malému vzorku a ještě menším dílčím výběrům, jako je rozdělení na oběti a další žáky, pohlaví, nebo jednotlivé ročníky, nepředpokládáme normální rozdělení a proto byly použity neparametrické metody, jako je test Mann Whitney.

Následující část je věnována vysvětlení, proč byly pro testování hypotéz použity konkrétní statistické testy.

H1: To, zda je dítě obětí kyberšikany je závislé na pohlaví dítěte.

Pro dvě nominální dichotomické proměnné (oběť a ostatní žáci; žena-muž) byl použit χ^2 test.

H2: Existuje rozdíl mezi pohlavími v počtu hodin stráveném denně na sociálních sítích.

Pro zjištění rozdílu mezi 2 nezávislými výběry (muži a ženy) a ordinální proměnnou-počet hodin byl použit Mann Whitney test.

H3: Oběti kyberšikany tráví na sociálních sítích více hodin denně než ostatní žáci.

Zde opět měříme vztah mezi 2 nezávislými výběry (oběti a ostatní žáci) a ordinální proměnnou počet hodin na SNS denně, použit byl test Mann Whitney.

H4: Oběti kyberšikany používají větší počet sociálních sítí než ostatní žáci.

Pro měření vztahu mezi 2 nezávislými výběry (oběti a ostatní žáci) a ordinální proměnnou počet používaných SNS denně, byl použit test Mann Whitney.

H5: Existuje souvislost mezi ročníkem studia žáka a počtem hodin, který tráví na sociálních sítích.

Pro zjištění souvislosti 2 ordinálních proměnných (ročník studia a počet hodin denně na SNS) byl použit Spearmanův korelační koeficient.

H6: Existuje souvislost mezi ročníkem studia žáka a počtem sociálních sítí, které používá.

Zde máme opět 2 ordinální proměnné (ročník studia a počet sociálních sítí) a tak je hypotéza testována Spearmanovým korelačním koeficientem.

H7: Oběti kyberšikany mají více přátel na Facebooku než ostatní žáci.

Tuto hypotézu ověřuje test Mann Whitney, protože se jedná o mezi 2 nezávislými výběry (oběti a ostatní žáci) a ordinální proměnnou počet přátel.

H8: Oběti kyberšikany mají na Facebooku větší počet osobních informací než ostatní žáci.

Test Mann Whitney měří vztah mezi 2 nezávislými výběry (oběti a ostatní žáci) a ordinální proměnnou (počet osobních informací).

H9: Oběti kyberšikany mají více sledujících na Instagramu než ostatní žáci.

Pro ověření této hypotézy opět používám test Mann Whitney, jde o 2 nezávislé výběry (oběti a ostatní žáci) a ordinální proměnnou počet sledujících na Instagramu.

H10: Oběti kyberšikany na Instagramu vykazují vyšší míru aktivity než ostatní žáci.

Test Mann Whitney zde ověřuje vztah mezi 2 nezávislými výběry (oběti a ostatní žáci) a ordinální proměnnou (míra aktivity na Instagramu).

H11: To jestli je dítě obětí kyberšikany je závislé na tom, zda má soukromý profil na Instagramu nebo ne.

Závislost mezi 2 nominálními dichotomickými proměnnými (obětí dítě je nebo není, profil je soukromý nebo nesoukromý) měřil χ^2 test.

V kvalitativní části jsem zaznamenávala kvantitativní data do tabulek. U těchto kategorií jsem sledovala buď numerickou proměnnou (počet přátel, počet sledujících, počet sledování, počet příspěvků), nebo dichotomickou kategoriální proměnnou ve smyslu informace je nebo není přítomná, případně profil je nebo není soukromý. Tato data byla dále statisticky vyhodnocena. Kvalitativní analýza dat probíhala společně se sběrem dat, který je popsán v dřívější kapitole. V průběhu sběru jsem zaznamenávala stranou opakující fenomény, které jsem pak zpětně vyhledávala i na dalších profilech a tvořila tak seznam fenoménů společných pro všechny děti a pouze pro oběti kyberšikany.

6.6 Etika výzkumu

Účast v tomto výzkumu byla podmíněna souhlasem hned několika stran. Vzhledem k tomu, že respondenty byly nezletilé děti, byl potřeba souhlas rodiče si zákonného zástupce. Pro zachování reprezentativity a oslovení co největšího počtu osob, jsem žáky a jejich rodiny oslovovala přes jejich základní školy, a tak byl potřeba také souhlas ředitele dané školy. Ředitelé byli osloveni emailem, součástí kterého byly důležité informace o výzkumu, šlo v podstatě o souhrn informovaného souhlasu. Samotný informovaný souhlas byl poté poskytnut rodičům dětí na druhém stupni. Součástí tohoto dokumentu byly informace o cíli výzkumu, o autorovi výzkumu, organizační zaštitění vysokou školou. Dále byl rodičům poskytnut popis toho, co by účast jejich dítěte pro dítě obnášela, byly popsány obě fáze výzkumu. V souhlasu zazněla také nabídka se výzkumu neúčastnit a mít kdykoliv z výzkumu vystoupit a svou účast ukončit. Dále jsem zákonné zástupce ujistila o bezpečí jejich dat v souladu s GDPR. Velmi podobný informovaný souhlas byl poté dán i dětem, jako součást samotného dotazníku. Tento souhlas byl napsán v jazyce více srozumitelném dětem a respondent byl osloven tykáním. Veškeré informace byly pravdivé. Informované souhlasy jsou dostupné v přílohách.

Problematické se pro účastníky mohla zdát podmínka vyplnit na začátku ve svém dotazníku jméno a také vyplnit své přezdívky, které používají na SNS. Tyto přezdívky v sobě také často mívají podobnost s celým jménem uživatele. Proto byla v informovaném souhlasu i poté mnou osobně ústně účastníkům vysvětleno, že tyto jména potřebuji na

začátku pro spárováním dat a souhlasů jejich rodičů. Nešlo bohužel zachovat absolutní anonymitu, neboť jsme si děti přidávala na Facebooku, kde téměř všichni používají jako uživatelské jméno to, co mají v rodném listě. Poté, co ale k takovému spárování došlo, byla anonymita dodržována, respondenti byli označeni kódem. Také byla dodržena anonymizace příkladů a citací z konkrétních sociálních sítí tak, aby z textu práce nebylo možné konkrétního jedince identifikovat.

Všem stranám tedy byl poskytnut dostatek informací o výzkumu a možnosti se jej neúčastnit, nebo z něj kdykoliv vystoupit, také anonymita, čímž byly zachovány zásady non-maleficence.

Ze strany výzkumníka byla všem účastníkům a jejich zákonným zástupcům poskytnuta má identita, včetně kontaktních údajů pro jejich potřebu. Pro účely výzkumu jsem ale nepoužila své profily na sociálních sítích, ale založila jsem nové, na kterém o mne nebyly žádné informace, pouze jméno, kontakt a fotka obličeje. Tím zároveň ale bylo zaručeno, že se dítě nepouští do virtuálního přátelství s cizí, potenciálně nebezpečnou osobou.

Cílem této práce jsou nové informace o potenciálně nebezpečném jevu, které mohou v budoucnu napomoci jeho lepšímu pochopení a případným preventivním opatřením, tím je zachován princip beneficence.

6.7 Výzkumný soubor

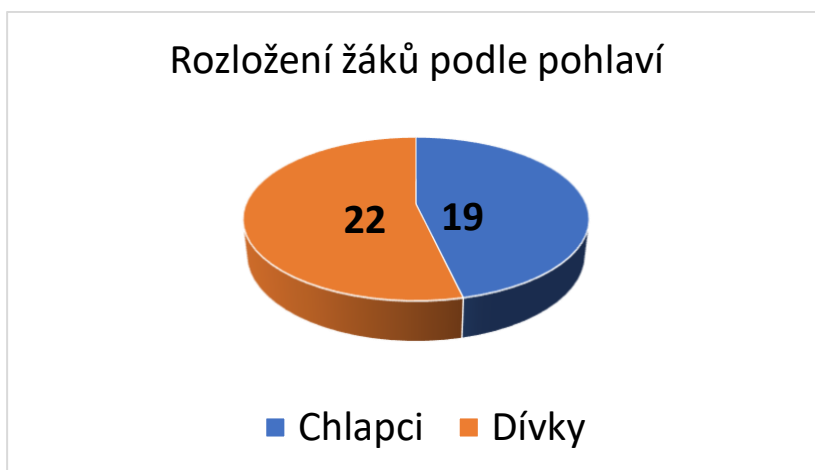
Pro zkoumání témat kyberšikany a sociálních sítí byla vybrána skupina žáků základních škol druhého stupně proto, že se jedná o populaci tématem kyberšikany zatíženou. Jde o generaci, pro kterou jsou sociální sítě běžnou součástí života.

Během března 2019 bylo osloveno 47 škol v Praze a okolí. Ředitelům škol byl zaslán popis výzkumu a informovaný souhlas pro rodiče s nabídkou spolupráce. 8 škol účast v šetření odmítlo a pouze 2 ředitelé dovolili předání nabídky účasti ve výzkumu dětem, potažmo jejich rodičům. Zbytek škol na nabídku neodpovědělo. Z oslovených 160 žáků a rodičů se nakonec do výzkumu zapojilo 43 žáků druhého stupně základních škol v Praze a v Praze-Západ, tedy 27 % přímo oslovených žáků. Dále bylo osloveno 500 školních psychologů ve skupině na Facebooku, z nichž se nikdo neozval. Vzhledem k tomu, jak komplikované se ukázalo přesvědčit rodiče o účasti jejich dětí v této studii, účastníci byli vybráni pomocí nenáhodného kritériálního výběru. Kritériem bylo docházet do základní školy v Praze a chodit do 6.-9. třídy (na druhý stupeň).

Informovaný souhlas s účastí na výzkumu podepsali rodiče či zákonní zástupci dítěte, zároveň dítě samo projevilo souhlas s účastí podpisem na prvním listu v dotazníku.

Pro analýzu byly použity výsledky 41 žáků druhého stupně ZŠ, 2 respondenti byli vyřazeni, protože uvedli, že vůbec nepoužívají sociální sítě.

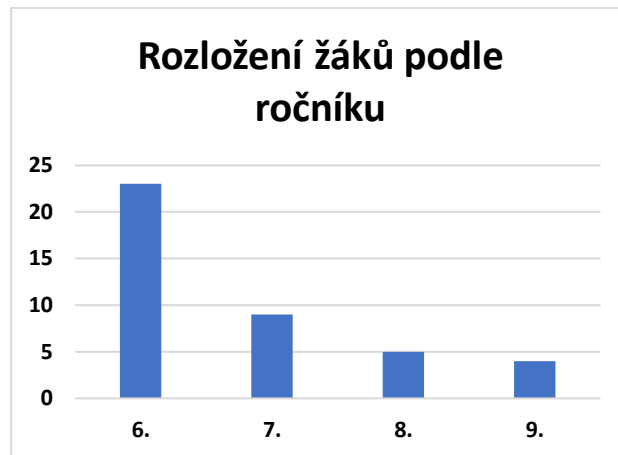
Rozložení adolescentů podle věku a pohlaví ilustrují následující grafy:

Graf 2 Rozložení výzkumného vzorku podle pohlaví

Graf 3 Rozložení výzkumného vzorku podle věku

Graf 4 Rozložení výzkumného vzorku podle ročníku

Do kvalitativní části, rozbor profilů na sociálních sítích byli zařazeni žáci, kteří uvedli, že používají sociální sítě Instagram a Facebook a bylo možné se na jejich profil podívat. To se podařilo, pokud uvedli správnou přezdívku, podle které jsem později dohledala. Bylo také potřeba, aby děti následně přijali žádost o přátelství, nebo o sledování.

Co se týče výzkumu na **Facebooku**, 16 dětí uvedlo přezdívku, 12 přijalo žádost o přátelství, tedy **12 profilů** bylo podrobeno další analýze.

Uživatelské jméno na **Instagramu** uvedlo 29 dětí, z toho 2 respondenti uvedli 2 profily. U účastníků s více profily byl zařazen do analýzy pouze 1 profil, a to ten, který byl uveden jako osobnější, nebo tzv. hlavní. 2 profily byly vyřazeny, protože se je nepodařilo nalézt a nebyla přijata žádost o sledování dítětem. K obsahové analýze bylo přijato celkem **27 profilů**.

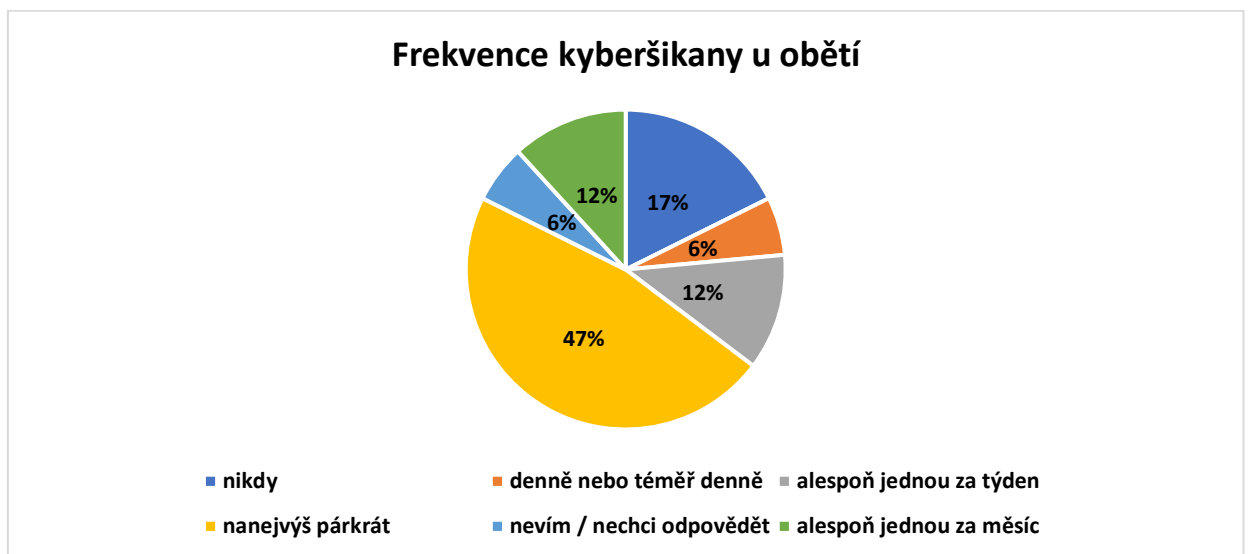
Graf 5 Znázornění procesu tvorby výzkumného souboru

7. Výsledky výzkumu

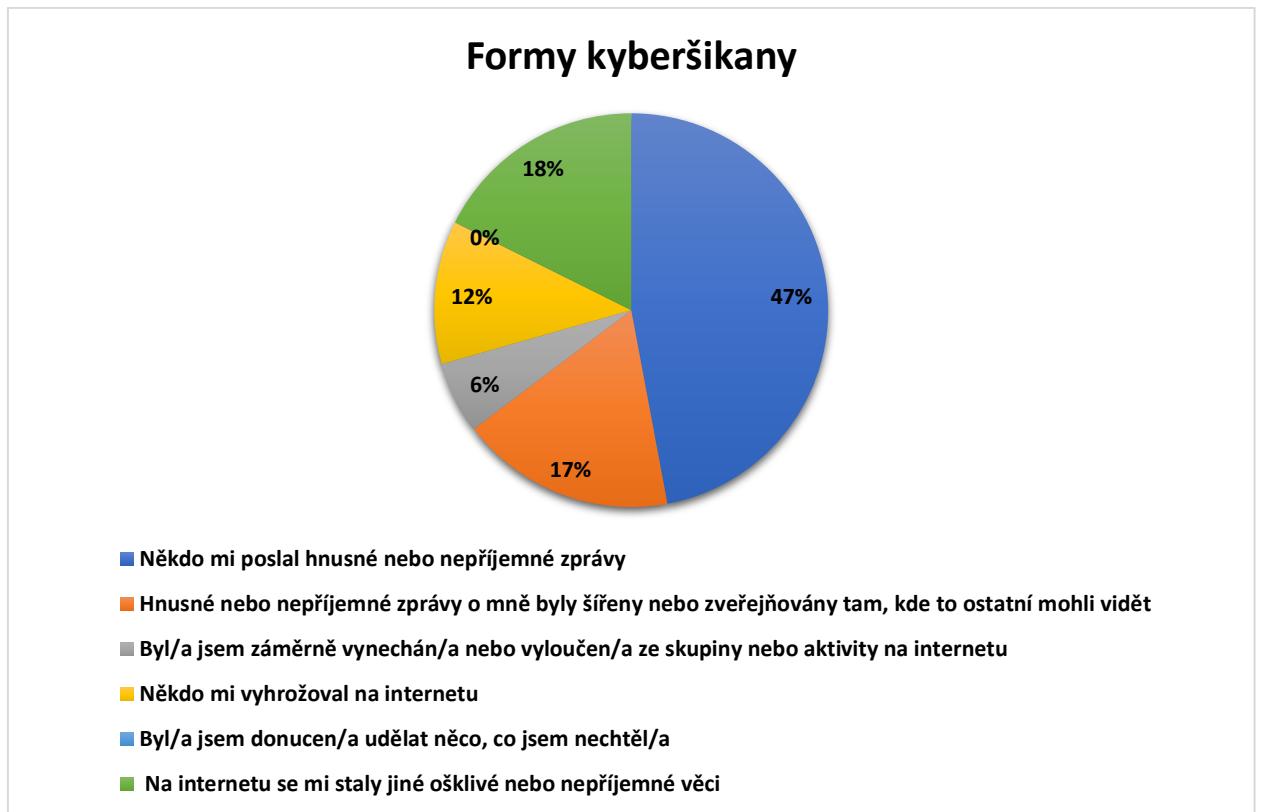
7.1. Výsledky kvantitativní části výzkumu

V tomto vzorku se stalo **27 % dětí obětí kyberšikany** v posledním roce, tj. 11 osob, 8 dívek a 3 chlapci.

Z doplňujících otázek v dotazníku se dovídáme s jakou frekvencí a v jaké formě se děti s kyberšikanou nejvíce setkávali. Ukazuje se, že nejvyšší procento (47 %) zažilo kyberšikanu v posledním roce nanejvýš párkrát, zároveň nejčastější formou (47 %) se ukazuje posílání hnusných nebo nepříjemných zpráv.

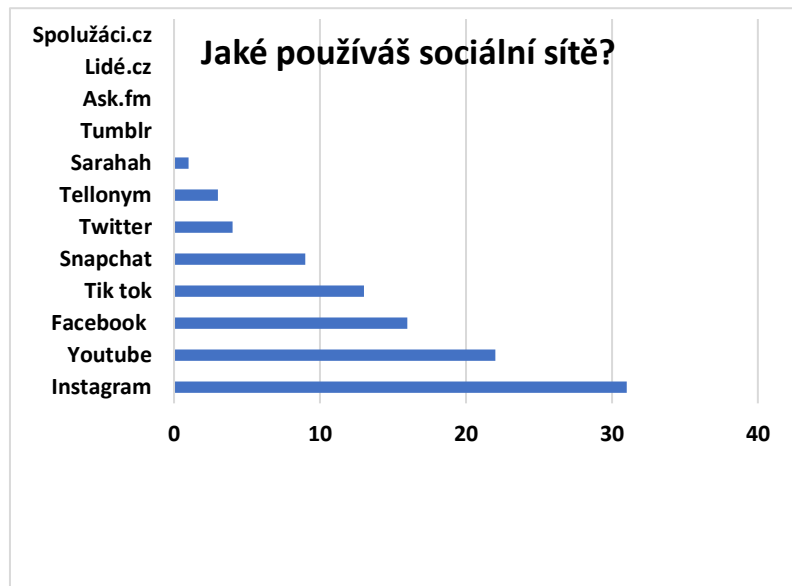
Graf 6 Frekvence kyberšikany

Graf 7 Formy kyberšikany

Co se týče prožívání těchto útoků, 67 % dětí vypovědělo, že se cítili trochu rozhozené, 25 % bylo dost rozhozených, 8 % hodně rozhozených. 42 % dětí to hned přešlo, 50 % se tak cítilo pár dnů a 8 % se tak cítilo pár týdnů.

Z dotazníku vyplývá, že mezi nejoblíbenější sociální sítě v tomto vzorku patří Instagram (76%), Facebook (39 %) a Youtube (54 %). Pro analýzu jsem nevybrala Youtube pro to, že má velmi odlišnou strukturu oproti dvěma dalším zmíněnými. Žáci při vyplňování dotazníku sami říkali, že Youtube používají jen pro koukání na videa. Na profily uvedené dětmi jsem se orientačně podívala a zjistila jsem, že jsou sami minimálně produktivní a nebylo by tedy zde dost dat k rozebrání. Následující graf ukazuje oblíbenost sociálních sítí.

Graf 8 Oblíbenost sociálních sítí

7.2. Výsledky statistické analýzy

H1: *To, zda je dítě obětí kyberšikany je závislé na pohlaví dítěte.*

Výsledky χ^2 testu neprokazují vztah mezi pohlavím dítěte a tím, zda se jedná o oběť kyberšikany nebo ne, $\chi^2(1) = 3,45$, $p = 0,063$. P-hodnota ($p = 0,063$) je vyšší, než zvolená hladina významnosti- $\alpha = 0,05$, a proto nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu H1.

H2: *Existuje rozdíl mezi pohlavími v počtu hodin stráveném denně na sociálních sítích.*

Na základě Mann Whitneyho testu nebyl nalezen rozdíl mezi ženami (medián=3,50) a muži (medián=3) v počtu hodin strávených denně na soc. sítích, $U = 169,5$; $p = 0,277$. P-hodnota ($p = 0,277$) je vyšší, než zvolená hladina významnosti- $\alpha = 0,05$, a proto nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu H2.

H3: *Oběti kyberšikany tráví na sociálních sítích více hodin denně než ostatní žáci.*

Na základě testu Mann Whitney nebylo zjištěno, že by oběti (medián=4) kyberšikany trávily na sociálních sítích více hodin denně než ostatní žáci (medián=3). $U = 123$; $p = 0,104$. P-hodnota ($p = 0,104$) je vyšší, než zvolená hladina významnosti- $\alpha = 0,05$, a proto nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu H3.

H4: *Oběti kyberšikany používají větší počet sociálních sítí než ostatní žáci.*

Test Mann Whitney neukazuje, že oběti (medián=2) používaly větší počet sociálních sítí než ostatní děti (medián=2), $U = 113$; $p = 0,059$. P-hodnota ($p = 0,059$) je vyšší, než zvolená hladina významnosti- $\alpha = 0,05$, a proto nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu H4.

H5: *Existuje souvislost mezi ročníkem studia žáka a počtem hodin, který tráví na sociálních sítích.*

V korelační analýze vyšla signifikantní korelace mezi ročníkem a počtem hodin trávených na sociálních sítích, $\rho_s = 0,416$; $p > 0,007$, což je v pásmu střední korelace. Byl použit Spearmanův korelační koeficient. P-hodnota ($p > 0,007$) je nižší, než zvolená hladina významnosti- $\alpha = 0,05$, a proto zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní-H5.

H6: *Existuje souvislost mezi ročníkem studia žáka a počtem sociálních sítí, které používá.*

Korelační analýza nepotvrzuje korelaci mezi ročníkem a počtem sociálních sítí, které používá, $\rho_s = 0,239$; $p = 0,133$. Byl použit Spearmanův korelační koeficient. P-hodnota ($p = 0,133$) je vyšší, než zvolená hladina významnosti- $\alpha = 0,05$, a proto nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu H6.

H7: *Oběti kyberšikany mají více přátel na Facebooku než ostatní žáci.*

Mann Whitney test nepotvrzuje signifikantní rozdíl mezi oběťmi (medián=89) kyberšikany a ostatními dětmi (medián=119) v množství přátel na Facebooku, $U = 10$; $p = 0,5$. Tento výsledek je nutné brát s rezervou, vzhledem k tomu, že populace obětí na Facebooku byla tvořena pouze 4 respondenty, $n = 12$. P-hodnota ($p = 0,5$) je vyšší, než zvolená hladina významnosti- $\alpha = 0,05$, a proto nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu H7.

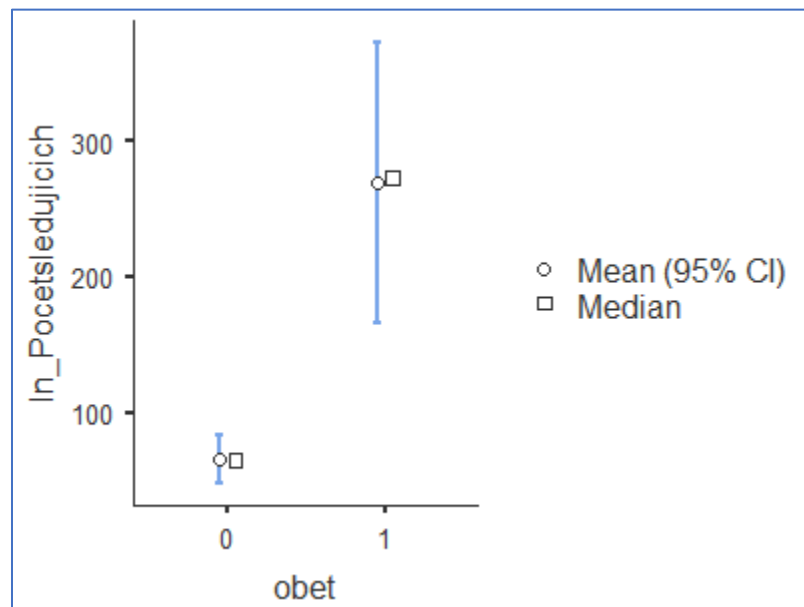
H8: *Oběti kyberšikany mají na Facebooku větší počet osobních informací než ostatní žáci.*

Test Mann Whitney neukazuje, že oběti (medián=4) o sobě sdílely větší počet osobních informací než ostatní děti (medián 5,5), $U = 9$; $p = 0,186$. Tento výsledek je opět nutné brát s rezervou, vzhledem k tomu, že populace obětí na Facebooku byla tvořena pouze

4 respondenty, $n=12$. P-hodnota ($p=0,186$) je vyšší, než zvolená hladina významnosti- $\alpha=0,05$, a proto nemůžeme zamítnout nulovou hypotézu a přijmout hypotézu H8.

H9: *Oběti kyberšikany mají více sledujících na Instagramu než ostatní žáci.*

Výsledky testu Mann Whitney ukazují, že oběti mají na Instagramu více sledujících (medián=325) než ostatní děti (medián=65), $U=14$; $p<0,001$. Vzhledem ke krajní hodnotě u jednoho respondenta, počet sledujících=1232, proběhl výpočet i bez této krajní hodnoty. I v tomto případě výsledky testu Mann Whitney ukazují, že oběti (medián=273) mají na Instagramu více sledujících než ostatní děti (medián=65), $U=14$; $p<0,001$. Rozdílnost těchto skupin dokládá i následující graf. P-hodnota ($p<0,001$) je nižší než zvolená hladina významnosti- $\alpha=0,05$, a proto zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní-H9.

Graf 9 Vztah mezi počtem sledujících a oběťmi a dalšími respondenty.

H10: *Oběti kyberšikany na Instagramu vykazují vyšší míru aktivity než ostatní žáci.*

Výsledky testu Mann Whitney ukazují, že oběti (Medián=240) jsou na Instagramu více aktivní než ostatní děti (medián=84,5), $U=21$; $p<0,001$. P-hodnota ($p<0,001$) je nižší než zvolená hladina významnosti- $\alpha=0,05$, a proto zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní-H10.

H11: *To jestli je dítě obětí kyberšikany je závislé na tom, zda má soukromý profil na Instagramu nebo ne.*

Výsledky χ^2 testu poukazují souvislost mezi tím, zda se jedná o oběť kyberšikany a tím, zda má soukromý profil na Instagramu, $\chi^2(1) = 7,37$, $p = 0,007$. P-hodnota ($p = 0,007$) je nižší než zvolená hladina významnosti- $\alpha = 0,05$, a proto zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní-H11.

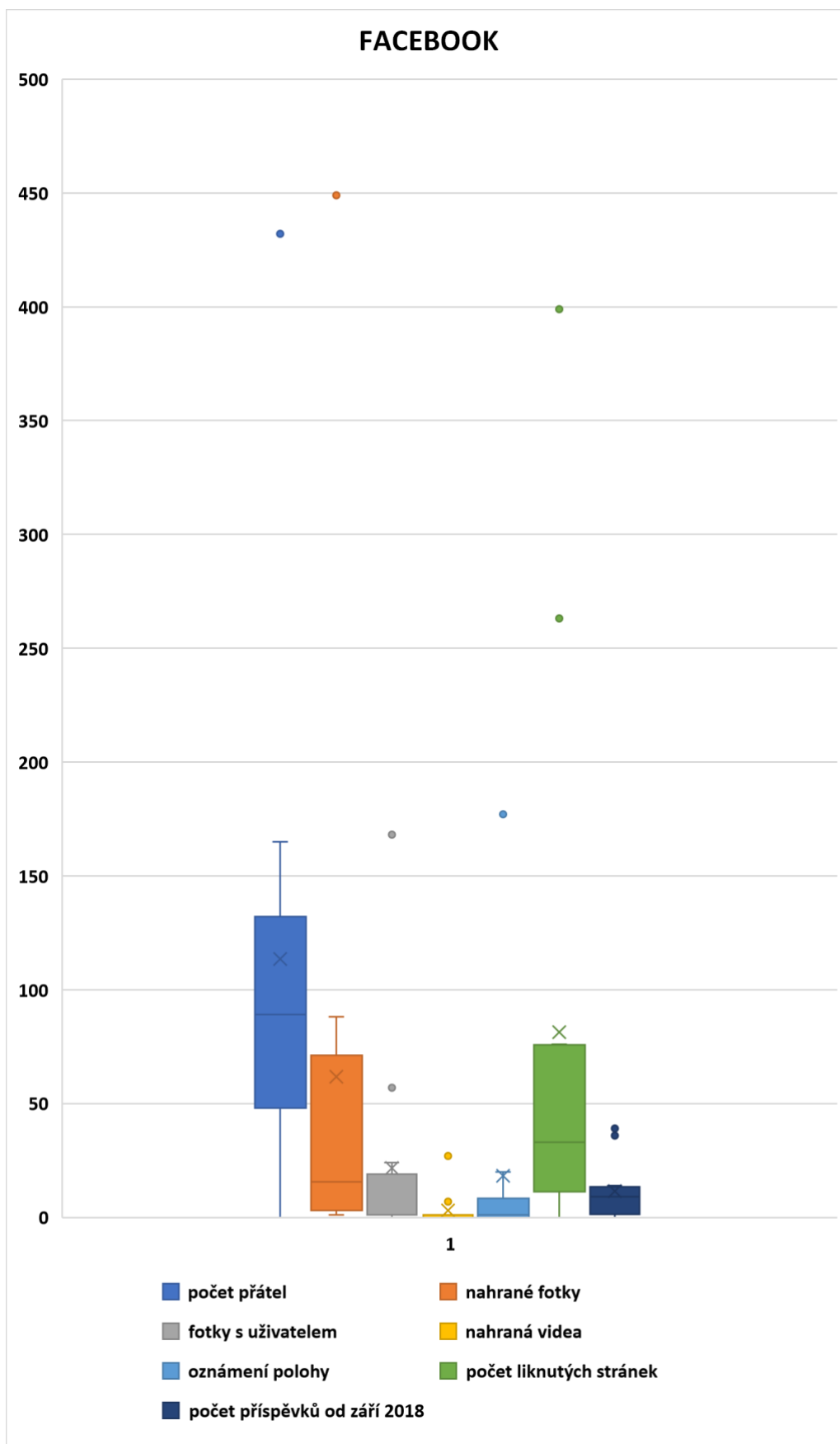
7.3. Výsledky kvalitativní části výzkumu

7.3.1. Analýza profilů na Facebooku

Následující tabulka a graf ukazují popisné statistiky informací získaných z profilů. Z deskriptivních hodnot tohoto souboru vidíme, že jsou proměnné počet nahranných fotografií a počet přátel a počet lajknutých stránek výrazně rozptýlené. Mediány u všech proměnných ukazují spíše nižší hodnoty, což svědčí o menší aktivitě našich respondentů na této sociální síti.

Facebook	medián	průměr	směrodatná odchylka
počet přátel	104	124,90	112,66
nahrané fotografie	15,5	61,67	120,25
fotografie s uživatelem	1	21,67	46,94
nahraná videa	0	3,08	7,45
oznámení polohy	1	18,17	48,22
počet lajknutých stránek	33	81,33	117,62
počet příspěvků od září 2018	9	11,58	1,29

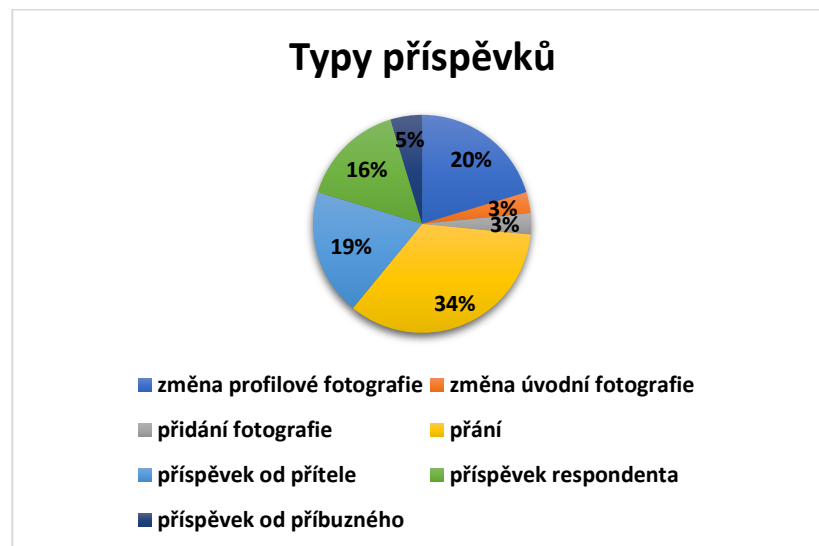
Tabulka 5 Deskriptivní statistika Facebookových profilů

Graf 10 Krabicové diagramy numerických proměnných z Facebooku

Mým plánovaným přístupem bylo se podívat podrobně na veškeré příspěvky na zdi respondentů. S tímto přístupem jsem narazila hned na několik překážek. Příspěvků bylo menší množství, než jsem očekávala (medián 9), kromě 2 jedinců s výrazně jinými hodnotami, které je možné vidět na grafu výše jako outlyery (hodnoty 36 a 39), které jsem pro následující deskripci vyřadila. Z příspěvků na zdi profilů bylo pouze 42 % od respondentů a zbytek byl od přátel a příbuzných.

Rozdělila jsem příspěvky do následujících kategorií: *změna profilové fotografie*, *změna úvodní fotografie*, *přidání fotografie*, *prání*, *příspěvek od přítele*, *příspěvek od příbuzného*, *příspěvek od respondenta*. Nejčastější aktivitou majitelů profilu byla operace s fotografiemi: změna profilové fotografie (20 %), změna úvodní fotografie (3%), přidání fotografie (3%); a jejich vlastní příspěvky (16%).

Graf 11 Typy příspěvků na Facebooku

Vzhledem k těmto skutečnostem jsem se rozhodla nedělat závěry kazuistické, ale spíše se na chování adolescentů na Facebooku dívat globálně. Kvalitativní analýza Facebookových profilů ukázala následující opakující se fenomény.

1. **Stylizace.** Na fotografiích se objevuje používání filtrů-např. květinová čelenka nad hlavou, barevná úprava fotografie, černobílá úprava. Na profilových fotografiích někteří jedinci nekoukají do kamery, dívají se dolů, mají vlasy přes obličej. Na jedné fotografii bylo dokonce nutné obraz velmi zazoomovat, aby bylo patrné, že nejde o černý obrázek, ale obličej ve velké tmě.

2. **Spojení s rodinou.** Uživatel na Facebooku má možnost ve svých osobních údajích označit přátele jako své rodinné příslušníky. V mém vzorku adolescenti označovali rodiče, sourozence, tety, strýce, či sestřenice. Kromě tohoto vzájemného propojení profilů se rodinný příslušníci k našim výzkumným osobám vztahovali i jinými způsoby. Označovali žáky na svých fotkách, příspěvkách, které ukazovali společnou polohu-např. oběd v restauraci, koncert, výlet do přírody. Zajímavým fenoménem bylo také chlubení se dětmi, např. sdílení vysvědčení dítěte, označení jej v příspěvku a vyjádření pýchy nad jeho studijními výsledky.
3. **Sdílení úspěchů.** Zkoumané osoby se na Facebooku mají prostor pochlubit se svými úspěchy, sdílí např. videa, ve kterých hrají na hudební nástroje, sportovní úspěchy, vysvědčení. Tato skupina souvisí s předchozím tématem, je časté, že úspěchy nesdílí jedinec sám, ale jeho rodina za něj.
4. **Sdílení každodenní činnosti.** Jinými slovy příspěvek o tom, co zrovna jedinec dělá, např. kde se nachází, sdílení polohy, sdílení fotky z koncertu.
5. **Přání.** Facebook je platformou na které je časté vzájemné přání si k narozeninám, svátkům, či Vánocům. Objevovala se hromadná přání, tedy příspěvky, ve kterých byl zkoumaný jedinec označen spolu s někdy i desítkami dalších přátel. Jako zajímavý faktor zde vidím veřejnost takového přání, toto sdělení dává najevo, že si přítel vzpomněl a zároveň to vidí i všichni další přátelé.
6. **Označování.** Kromě označování na fotkách je mezi mladými časté označování v příspěvku, ať už jej přítel napíše sám, nebo sdílí obrázek, na kterém je nějaký úkol. např. „Napiš názor na mně, do komentářů.“, „Označ někoho, s kým by ses rozdělil“ u obrázku s hromadou peněz. Vnímám tyto příspěvky jako podnícení konverzace, kontaktu, potřeby vztahování se k druhým. Na druhou stranu mně napadá, že takový příspěvek nemusí být vždy druhé straně příjemný. Označení jde vždy odstranit, je ovšem otázkou, od jaké míry o tom uživatelé vědí a tuto možnost využívají.

Vzhledem k cílům této práce jsem snažila nalézt i **jedinečné vlastnosti profilů obětí kyberšikany**. Měla jsem k dispozici 4 profily, 3 dívky a 1 chlapce. Analýza profilů vyvrátila některé mé očekávání, profily obětí kyberšikany nedávají najevo, že by šlo o někoho, komu je ubližováno, kdo by byl v izolaci. Je vidět častá aktivita přátel na profilech obětí – přání k narozeninám, označování v příspěvcích. Opakujícím jevem byla více zmíněná stylizace profilové fotografie.

Dále jsem upozorovala propojení s rodinou na sociálních sítích. Dvě oběti měly na svém profilu uvedené 5 příbuzných, 1 oběť pouze sestřenici. Nejde ale pouze o informaci, že se na Facebooku přátelí se svou rodinou, ale i o aktivitu rodinných příslušníků obětí. U jedné oběti je dokonce u 97 % příspěvků na zdi od rodinných příslušníků. Rodina svým dětským příbuzným píše veřejná přání k narozeninám a svátkům, označuje je v rodinných fotografiích a zážitcích, případně jim na zeď sdílí odkazy, o kterých se domnívají, že by adolescenta mohly zajímat. Z mé zkušenosti s prací s dětmi si dokáží představit, že taková velká aktivita rodiny může být pro děti ztrapňující. Na druhou stranu vnímám úzké přátelství rodičů, či případně prarodičů, tet a strýců na sociálních sítích velmi pozitivně, mají možnost na dítě dohlédnout, zda nesdílí něco ohrožujícího, mohou jej sami ochránit. Nabízí se tedy zde otázka, jestli podpora dítěte, která je takto viditelná i pro vrstevníky, nemůže být prostorem pro zesměšnění. Dívala jsem se také na to, zda adolescenti na tyto příspěvky od rodiny reagují veřejně a jakou má tato reakce valenci. Bohužel jsem se nedozvěděla příliš. Objevují se zde nekonzistentní lajky a komentáře. Zároveň je těchto příspěvků málo, většina navíc u jedné konkrétní zkoumané osoby.

V mém vzorku byla také osoba, která nespadá do skupiny obětí a má výrazně vyšší množství příspěvků od září 2018 na svém profilu-36 oproti mediánu 9. Tento člověk je sám velmi produktivní-80 % příspěvků na jeho zdi vytvořil sám. Přesto zbývajících 20 % tvoří příspěvky jeho rodiny a on na ně aktivně odpovídá a lajkuje je. Z příspěvků je patrné, že se dotýkají společných zájmů a respondenta ty příspěvky baví. Napadá mne k tomu tedy hypotéza, že aktivita rodiny na sociálních sítích může mít na adolescenty vliv pozitivní i negativní, záleží na tom, jestli je vítaná.

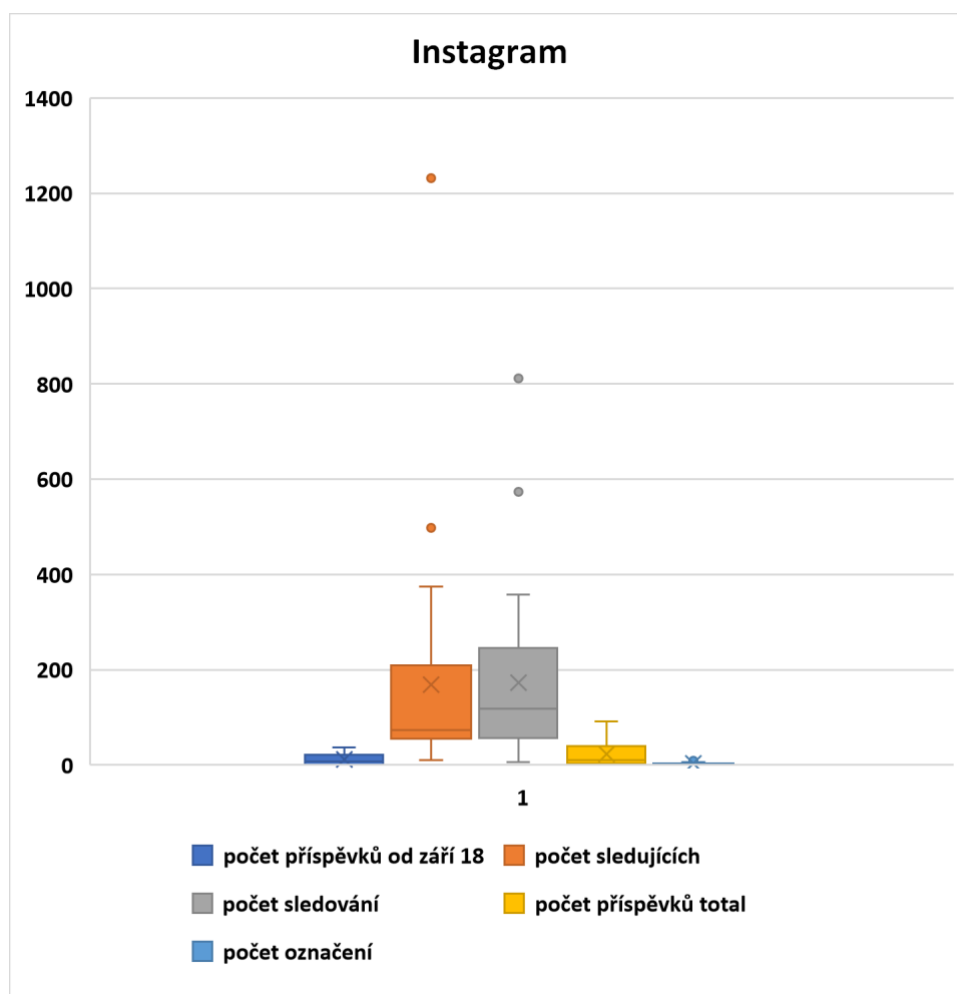
Jako pozitivní zjištění vnímám, že v kolonkách určených pro sdílení osobních informací o sobě adolescenti mnoho neprozrazují, což snižuje riziko zneužití takových informací. Z výše uvedených 19 ti kategorií (např. datum narození, adresa, škola), které dítě může vyplnit, jich v mém vzorku měli dítě průměrně 2,4; medián 0; směrodatná odchylka 3.

7.3.2. Analýzy profilů na Instagramu

Instagram	medián	průměr	směrodatná odchylka
počet příspěvků od září 18	7	11,56	112,66
počet sledujících	74	169,07	242,19
počet sledování	118	172,41	180,02
počet příspěvků total	11	22,96	25,94
počet označení	1	2,93	5,15

Tabulka 6 deskriptivní statistika proměnných na Instagramu

Graf 12 Krabicové diagramy proměnných na Instagramu

Z uvedených mír variability vidíme, že aktivita našich respondentů na Instagramu je velmi rozdílná. Směrodatná odchylka u proměnných počet sledujících, počet sledování a počet příspěvků od září ukazuje na široké rozptýlení dat. Oproti Facebooku je zde vidět větší

zapojení do tvorby profilu na straně autorů, není zde tolik příspěvků, na kterých by byli naši respondenti označeni (medián 1). Jiná je i forma zobrazení takového obsahu, zatímco na Facebooku je někdo označen a objeví se to přímo na jeho „zdi“, na Instagramu je toto označení na vedlejší stránce, není viditelné hned. V tomto vzorku má 33 % respondentů profil uzavřený, 67 % má profil otevřený, tzn., že veškerý jeho obsah může vidět kdokoli, kdo má účet na Instagramu.

Stejně jako u Facebooku zde uvádím opakující se fenomény objevující se na Instagramu u respondentů:

1. **Bio.** Při prvním pohledu na „Instagram-feed“, tedy takovou hlavní stránku, která je podobná Facebookovému profilu, vidíme „Bio“ nebo v češtině životopis. Do Bio je možné napsat text se smajlíky. V Bio se mezi našimi respondenty objevuje množství smajlíků spojené s významnými daty a zkratkami. Tyto zkratky jsou někdy těžce srozumitelné pro někoho, kdo autora nezná. Sama sociální síť používám a ze zkušenosti se domnívám, že jde často o iniciály blízkých přátel, nebo iniciály přítele nebo přítelkyně uživatele. Čísla označují datum, kdy se poznali, začali spolu být ve vztahu, ať už partnerském, nebo kamarádkém. Dále se v Bio objevují odkazy na další sociální síť jako je Tellonym, Youtube, nebo odkaz na další profil uživatele.
2. **Používání více profilů.** V dotaznících dvě dívky vyplnily 2 uživatelské účty na Instagramu. Jeden z nich býval označován jako „privátní“, nebo „hlavní“. Při analýze profilů jsem našla další 3 respondenty, kteří měli další profil. Je tedy na místě se domnívat, že jde o běžné chování. Je otázkou, od jaké míry jsou profily respondentů autentické a jaké faktory zasahují do toho, co o sobě sdílí a jaké je jejich pozorovatelné chování na profilech, které v dotazníku uvedli.
3. **Vzájemné sledování.** V komentářích u fotek se objevují výzvy pro vzájemné sledování profilů. Je patrné, že v Instagramové komunitě je množství sledujících významnou komoditou a mnoho adolescentů si přeje, aby toto číslo bylo co nejvyšší. Tyto komentáře mají až podobu spamu, v tom smyslu, že je vidět, že jde o hromadnou zprávu, která není šitá na míru uživateli, kterému je předána. Dochází tedy k tomu, že se navzájem sledují lidé, kteří se nikdy v reálném světě nepotkali. Navzájem si komentují příspěvky, lajkují je, někdy si i píšou zprávy.
4. **Momentky.** Na profilech se objevují fotografie z každodenních činností- např. fotka dobrého jídla, nebo pití, výletu. Tyto fotografie mají různou kvalitu, většinou zde není

snaha o dokonalou kompozici. Takové fotky, nebo i kratší videa se objevují i v Instagram Stories, odkud po 24 h zmizí.

5. **Stylizace.** Fotky stylizované jsou v podstatě opakem předchozí kategorie. Jde o černobílé fotografie, selfie s telefonem před obličejem, filtr, který dodává nalíčení, nebo srdíčka okolo obličeje, psí ouška. Na těchto fotkách spíše vidíme přímo uživatele, než jeho okolí.
6. **Převažující obsah týkající se osob nebo přírody.** Toto kategorizování je velmi zjednodušující, ale je patrné, že většina z nich je spíše zaměřená buď na foto a video přímo uživatele, jeho přátel, a dalších lidí, nebo je zde převaha fotek z přírody, měst, různých scénérií a fotek zvířat, většinou domácích mazlíčků.
7. **Úspěchy.** Respondenti se rádi chlubí svými sportovními úspěchy-je možné zde vidět fotografie se sportovními poháry, povedený trik na skateboardu nebo v gymnastice.
8. **Názory.** Jde o zajímavý fenomén, který připomíná funkci sociálních sítí založených na otázkách jako je Tellonym. V Instagram stories se objevují příspěvky, ve kterých je okénko s otázkou, nebo výzvou, do kterého mohou sledovatelé napsat vzkaz autorovi. Může to vypadat tak, že autor napíše „Řekněte mi názor na mně.“ a sledovatelé odpoví, nebo naopak autor otevře diskuzi, vyhlásí, že nyní má čas a náladu na odpovídání otázek. V tu chvíli se zde také objevují prosby o názor. Jde vlastně o zvláštní druh interakce, kdy jedna strana chce p druhé, aby veřejně řekla, co si o té druhé myslí. Taková interakce začíná také tím, že dívka dá do stories fotku nového střihu nebo barvy na svých vlasech a ptá se, co si o ní ostatní myslí. Na začátku této výměny také autoři zmiňují, že se zrovna nudí, nemají, co dělat a tak chtějí, aby jim sledovatelé psali v podstatě cokoli, aby zabili volný čas. Tyto zprávy ovšem nejsou anonymní, vlastník profilu vždy vidí přezdívku toho, kdo mu odpověď poslal.

Při čtení těchto příspěvků je vidět velká otevřenost a upřímnost na obou stranách. Respondenti tohoto výzkumu se nezdráhali napsat, že mají na někoho vztek, že ho nemají rádi, nebaví se s ním. Zároveň zde bylo i mnoho pozitivních emocí, vyjadřovaná vzájemná náklonost. Při shlednutí těchto příspěvků mne překvapilo, jak častá byla konverzace ohledně toho, že se jedinci vlastně navzájem offline neznají a měli by se tedy potkat, aby si na sebe udělali názor. Tato informace podporuje domněnku, že naši respondenti jsou na Instagramu v kontaktu s cizími lidmi.

9. **Výběry.** Tato část Instagramového profilu umožňuje ukládat příspěvky ze stories, to znamená, že je možné uchovat to, co by se jinak automaticky po 1 dni smazalo. U

populace dětí, kteří nejsou obětí kyberšikany se téměř neobjevovaly. U jednoho dítěte šlo o momentky a vtipné obrázky psa, u druhého o jedno krátké video spojené s koníčkem. Tato oblast byla více využívána oběťmi a proto se jí více věnuji dále.

10. **Vyzývání ke kontaktu.** V Instagram stories se respondenti podněcují své sledující, aby se s nimi bavili. Výzva má podobu např. „Pošlete mi písničky, které můžu hodnotit.“

Chování typické pro oběti na Instagramu je v mém vzorku charakteristické velkou aktivitou a elaborací profilů. Oproti dalším dětem oběti používají častěji funkci výběrů. Objevuje se zde snaha o co nejlepší vzhled, ať už je to rámování fotek do bílých rámečků, tedy ozvláštnění vzhledu, nebo stylizace na fotkách, používání filtrů a póz na fotkách tak, aby to autorce (zde šlo především o dívky) slušelo. Na několika profilech se ukazuje styl, který bych připodobnila k někdejšímu EMO-smutné fotografie, tmavé oblečení, oslavování mrtvé hudební hvězdy, záliba v alternativní hudbě, fotky z koncertů.

Paradoxně oproti velké snaze o dokonalou sebe prezentaci se zde také vyskytuje velké odhalení osobních názorů a informací. Ve výběrech jsem narazila na hlasování např. o tom, zda se uživatelka někomu líbí, jestli jí má někdo rád, nebo třeba výzvu, aby jí do soukromých zpráv napsali chlapci jedno z čísel označující možnosti jako- „dal bych ti pusu, líbíš se mi, chci s tebou chodit“.

7.4. Shrnutí výsledků

Ve výzkumném souboru byly identifikováno 27 % obětí kyberšikany, 47 % zažilo kyberšikanu v posledním roce nanejvýš párkrát, nejčastější formou (47 %) se ukazuje posílání hnusných nebo nepříjemných zpráv. Nejpoužívanější sociální sítě se ukazuje Instagram, Youtube a Facebook.

Na základě statistické analýzy se neprokázal rozdíl mezi pohlavími ani mezi skupinou obětí a dalších dětí, v času stráveném na SNS.

Vyšla signifikantní korelace mezi ročníkem a časem tráveným na SNS. Na druhou stranu nebyla nalezena souvislost mezi ročníkem studia a množstvím SNS, které jedinec používá. Oběti dle naší statistické analýzy nepoužívají více sociálních sítí. Nebyla prokázána souvislost mezi pohlavím a stáním se obětí kyberšikany.

Ani jedna hypotéza týkající se Facebooku se nepotvrdila. Oběti kyberšikany nemají více přátel než ostatní žáci, ani se se neprokázalo, že by sdíleli více osobních informací.

V kvalitativní analýze se dokonce dotýkám toho, že o sobě děti v tomto vzorku spíše sdílejí informaci velmi málo (medián je 2,4 z maximu 19 kategorií).

Výsledky analýzy ukazují, že oběti kyberšikany mají více sledujících než ostatní žáci na Instagramu, dále pak, že oběti jsou na Instagramu více aktivní. Stejně tak se projevilo, že souvisí fakt, zda má dítě soukromý nebo nesoukromý profil s tím, zda je obětí nebo ne.

Obsahová analýza profilů na Facebooku u 12 dětí (z toho 4 oběti) odhalila následující opakující se fenomény: stylizace v příspěvcích, spojení uživatelů s rodinou, sdílení úspěchů, sdílení každodenních činností, přání, označování. U obětí se ukázala blízká komunikace s rodinou, převážně interakci rozvíjeli příbuzní dítěte a dítě bylo pasivnější.

Již z povahy sociální sítě Instagram, která je zaměřená na videa a fotky, je zřejmé, že zde sledujeme jiné chování. Objevuje se zde vzájemné sledování profilů a četná interakce kolem toho, dále pozorujeme používání více profilů u jedinců, zřejmě pro účely oddělení velmi osobního obsahu, popisují také obsah životopisu na profilu. Příspěvky mají různou podobu, jedná se o stylizované fotky i momentky, obsah bývá spojen s lidmi nebo s přírodou. Také na Instagramu děti sdílejí své úspěchy. Zajímavým fenoménem je sdílení anket a otázek na téma názorů a vzájemných mezi uživateli. Instagram je také platformou pro snadné vyzývání kontaktu s dalšími uživateli, např. v případě nudy.

Používání funkce výběrů zaznamenáváme především u obětí kyberšikany, obecně jsou oběti více aktivnější a je vidět, že věnují svému profilu více péče. Ať už jde o grafickou úpravu profilu, nebo o ukládání velkého množství obsahu. Kvalitativní analýza Instagramu je v souladu s kvantitativními výsledky, které potvrzují větší aktivitu, větší množství sledujících u obětí kyberšikany.

8. Diskuze

Hlavním limitem této studie je spíše menší vzorek. Kamenem úrazu se ukázalo být už získání účastníků do studie. Celý sběr většinou byl zastaven již u ředitelů škol, kteří se báli reakce rodičů na to, že by měl někdo jejich děti sledovat na sociálních sítích. V soukromých konverzacích s pedagogy jsem také jako důvod slyšela strach z tématu kyberšikany, možné odhalení něčeho, co by měla škola případně řešit a mohlo by být odhaleno, že to zanedbala.

Přesto jsem se rozhodnula pokračovat ve výběru skrze základní školy, neboť výběr přes různé zájmové kroužky, případně zapojení dětí mých známých mi přišlo jako už velký ústupek od reprezentativity vzorku. Zároveň jsem si ale malého vzorku vědoma a myslím, že by rozhodně bylo vhodné pokračovat ve zkoumání tohoto tématu na větší populaci, pro zjištění, zda se výsledky výzkumu podaří znovu potvrdit. Tato slabší stránka se ukazuje především u testování hypotéz u dílčích populací, jako jsou uživatelé Facebooku (n=12).

Část kvantitativní a kvalitativní se přímo nepřekrývá a neměří stejné věci, spíš by se dalo říci, že dotazník byl zaměřen především na šikanu a obsahová analýza na chování na sociálních sítích. Nabízí se zde tedy limit studie v tom, že by bylo vhodné obě části tohoto výzkumu zkoumat oběma způsoby, abychom získali opravdu podrobný a ucelený pohled na problematiku. Na druhou stranu bylo cílené se na chování na sociálních sítích v dotazníku neptat, abych tak respondentům neposkytla vodítko o tom, co přesně na jejich profilech budu sledovat. Zároveň ale žáci věděli, že jde o výzkum ohledně kyberšikany. Nabízí se otázka, zda si profily neprošli a nesmazali obsah, který nechtěli, abych viděla.

Výhoda analýzy dokumentu má být v tom, že sledujeme materiál, který je již vytvořený a výzkumník jej nemůže měnit. Napadá mne ale, že žáci klidně mohli s profilem dál operovat, upravovat předešlé materiály a já neměla šanci takové změny postihnout. Další problémem může být neznalost kontextu, ve kterém profil či obsah na něm vznikl. Nevím tedy, jestli profily, kde se např. ukazuje málo osobních informací, nejsou takové právě proto, že se dítě v minulosti už s útoky kyberšikany setkalo a poučilo se. Takové chování by bylo v souladu s výzkumem Meter a Bauman (2015), kteří ukázali, že dítě po takovém zážitku přestalo sdílet heslo na svou SNS s kamarády.

V otázkách na sociální síť se ukázalo, že děti do otevřených možností zapisují jako SNS Messenger, nebo WhatsApp. To svědčí o neporozumění nebo neznalosti pojmu sociální síť. Proto by bylo vhodné otázku na sociální síť uvést definicí, aby respondenti věděli, na co se přesně otázka zaměřuje.

Dále vnímám, že pro větší propojení dvou témat této práce by byla vhodné se v dotazníku ptát nejen na zkušenost s kyberšikanou, ale i na to, zda jej zažili dětina sociálních sítích a konkrétně, na kterých.

Obecným limitem kvalitativní části je to, že jsem byla jediným hodnotitelem a tak výsledky mohou zkreslené mým subjektivním názorem na tvoření skupin příspěvků, nebo interpretací jednotlivých fenoménů. Pro opakování takového výzkumu by jistě bylo vhodné více hodnotitelů a věnovat se jejich shodě.

Cílem této práce bylo zmapování současného stavu kyberšikany a chování na druhém stupni ZŠ. Tato práce se této mapovací strategii věnovala a poskytla obrázek současného stavu na malé populaci 43 žáků v Praze.

V tomto výzkumném vzorku byl výskyt kyberšikany 27 %. Předchozí výzkumy uvádí rozličná čísla, většinou ale v hranici pod 30 %, konkrétně 6 % (Černá a kol., 2013; Udatná, 2010; Livingstone & Haddon, 2009) a 22 % (Hackett, 2018). Náš výsledek se tedy podobá přechozím zjištěním, zároveň je ale spíše na vyšší hranici, což může být způsobeno tím, že se do výzkumu kyberšikany mohou spíš zapojovat ty děti, potažmo rodiny, které s ní zkušenost mají a je u nich zájem o lepší řešení, vývoj prevence této problematiky apod.

Výsledky podporují hypotézu, že počet hodin denně, které děti tráví na SNS souvisí s ročníkem studia, ve kterém právě jsou. Byly také nalezeny charakteristické fenomény pro děti tohoto věku, konkrétně jsou popsány v kapitole o výsledcích kvalitativní části výzkumu.

Dalším cílem bylo nalezení souvislostí mezi chováním na sociálních sítích a rizikem stání se obětí kyberšikany. S tímto cílem souvisí i výzkumné otázky o rozdílnosti chování mezi oběťmi a dalšími dětmi; hledání typického chování pro oběti a rozdílností mezi oběťmi a dalšími žáky.

Z rozboru profilů se dovídáme, že je možné pojmenovat charakteristické fenomény, či typy chování, které se u obětí objevují a mohou být ohrožující. Paradoxním je, že nejen oběti, ale i jejich rodiny svou aktivitou mohou na Facebooku tvořit prezentaci dítěte ve formě častých veřejných příspěvků, označování na rodinných akcích apod. Takové rodičovské chování může mít za následek sdílení velké množství osobních informací, které mohou být později použity proti oběti. Agresor si z oběti může dělat srandu, urážet ji, ponižovat ji, také ale může zneužít informaci o tom, kde se dítě zrovna nachází, nebo kam často chodí a poté tam na oběť např. čekat, nebo jí vyhrožovat, že se tam objeví.

Dle výsledků kvantitativní a kvalitativní analýzy mají oběti v tomto vzorku více sledujících na Instagramu a jsou na něm více aktivní. Objevuje se u nich časté využívání funkcí Výběry a Instagram Stories, odhalování osobních názorů.

Ráda bych zde zdůraznila, že i přesto, že takové chování může být rizikovým a z těchto výsledků vyplývá, že se u obětí objevuje více, není v žádném případě vina za akt kyberšikany na straně obětí. Vina je vždy na straně toho, kdo oběti ublíží.

Zajímavé je další srovnání s již proběhlými výzkumy. Pokud se podíváme na výsledky měření kyberšikany, v mém vzorku bylo nejčastější formou posílání hnusných a nepříjemných zpráv (47 %), stejně jako ve výzkumu EUKO (82 %) (Bedrošová, et al., 2018). Oproti výzkumu Staksrud a kol, který mluví o tom, že se oběťmi kyberšikany stávají spíše dívky, než chlapi (2013), v mém výzkumu toto potvrzeno nebylo.

Kopecký reportuje (2014), že poměrně významná čísla dětí stále používala české Sociální sítě jako jsou Spolužáci.cz a Lidé.cz, naopak v tomto výzkumu je žáci vůbec nepoužívali. Domnívám se, že zde nejde o rozdíl v populaci, ale o přirozený vývoj, tyto sítě se už netěší takové popularitě.

Nebyla zjištěna souvislost mezi časem tráveným na SNS a tím, zda jde o oběť kyberšikany, nebo ne, na druhé straně Sampasa-Kanyinga & Hamilton, uvádí mezi těmito proměnnými souvislost (2015). Dredge a kol. se ale domnívá, že není významnou proměnnou pouze čas, ale spíše větší aktivita na SNS-např. častější postování a sledování většího množství profilů (2014). V mém výzkumu byla tato skutečnost potvrzena na Instagramu. Oběti jsou na Instagramu více aktivní.

Podstatná část výzkumů se věnuje množství sdílení osobních informací na sociálních sítích (Dredge et al., 2014; Bryce & Fraser, 2014; Weber, et al. 2013). V našem výzkumu bylo možné se na tuto proměnnou podívat na Facebooku, i když na velmi malém vzorku, souvislost mezi množstvím informací a rizikem kyberšikany prokázána nebyla. Pozoruhodné je ale množství informací, které sdílí rodiče na profilech o svých ratolestech na profilech svých dětí, na což poukazují v kvalitativní části. Na Instagramu se objevuje velká otevřenost u obětí, jde o sdílení pocitů, názorů na kamarády i jakási lačnost po tom vědět, jak se ke vztahují ostatní a co si o mně myslí. Odhazování zábran a sdílení osobního obsahu je součástí efektu disinhibice, o kterém mluví Suler (2004). Toto téma je velmi aktuální, vzhledem k tomu, že i Weber a kol poukázal na skutečnost, že adolescenti mají tendenci přisuzovat obětem kyberšikany na ní vinu, pokud o sobě hodně sdílí (2013). Bryce

a Fraser zároveň tvrdí, že děti si rizika se sdílením spojená uvědomují, ale i tak je podstupují, protože za tím vidí i výhody a nutnou reciprocitu-pokud chci znát ostatní a hodně o nich vědět, musím to dělat také (2014).

Více autorů (Staksrud, et al. 2013; Dredge, et al. 2014) potvrzuje souvislost mezi počtem přátel a rizikem kyberšikany. U Facebooku to v tomto výzkumu prokázáno nebylo, naopak na Instagramu byl prokázán vztah mezi počtem sledujících a tím, zda je dítě obětí kyberšikany nebo ne.

Výsledky kvalitativní části ukazují vysokou elaboraci profilu na Instagramu a velkou aktivitu na této síti. Když uživatel věnuje tolik energie do tvorby profilu, znamená to, že používání této sociální sítě je pro něj důležité. V takové situaci může pro děti nelehké svěřit se ve svém okolí s tím, že na ní zažívá ústrky, protože se bojí, že by o tento důležitý bod ve svém životě přišel, jak píše Kiriakidis a Kavoura (2010).

Z informací, které jsem získala na analyzovaných profilech a z otázek v dotazníku o tom, jaké sociální sítě používají, docházím k závěru, že se žáci druhého stupně ZŠ přesouvají z Facebooku na Instagram a další sociální sítě, jako je Tellonym. Vnímám nebezpečí tohoto rychlého rozvoje v tom, že těmto SNS dospělí nerozumí a sami je nepoužívají. I při rešerši na dané témat se potvrdilo, že výzkumů na téma Facebook je poměrně hodně, na druhou stranu další sociální sítě, které se v současnosti rozvíjejí, cílem výzkumníků nejsou. Proto je dle mého názoru nutné pokračovat v dalším zkoumání Instagramu, sociálních sítí zaměřených na pokládání otázek jako je Tellonym. Skupinou, které jsem v této práci nevěnovala prostor jsou i sociální sítě a komunikační kanály související s hraním online her, jako je např. Discord. Opět jde o území spíše mladých dospělých, či dětí a zaslouží si pozornost dalšího zkoumání.

Pro další výzkum v této oblasti by jistě bylo přínosné zmenšit limity této studie, zmíněné výše a především se pokusit o získání většího počtu respondentů. V příštím zkoumání bych se také zaměřila přímo na Instagram, kterému se výzkumníci dosud příliš nevěnovali, ale v současné chvíli je sociální síť číslo 1.

Sociální sítě jsou běžnou součástí životů adolescentů, a tak jistě není na místě uvažovat nad tím, že by jejich většímu bezpečí pomohlo je nepoužívat. Zvláště, pokud vezmeme v úvahu, s jakou pečlivostí jsou jedinci schopni se svému profilu věnovat, což svědčí o jeho důležitosti pro ně. Na základě tohoto výzkumu ale jistě lze formulovat doporučení, která by mohla přispět lepší bezpečnosti dětí na sociálních sítích a v nejlepším případě pomoci se

vyhnout kyberšikaně. Mezi tyto doporučení patří-nemít otevřený profil na Instagramu, být si vědom toho, s kým vše sdílím. Pokud se jedinec rozhodne sdílet osobní informace, měl by si být vědom toho, že mohou být potenciálně zneužity. Důležitou roli by měla mít i edukace rodičů, ať už z toho pohledu, že by s dětmi o sociálních sítích měli mluvit a tyto věci je naučit, tak i z pohledu jejich vlastního užívání a interakce s dětmi, nebo jejich vystavování na internetu. Zároveň je ale dobré podotknout, že je možné na profilech vidět i velmi pozitivní chování na straně rodičů, jako je třeba právě pochvala za dobré školní výsledky.

Závěr

Tato práce se věnovala psychologickým souvislostem kyberšikany a chování na sociálních sítích. Byly představeny rysy obou fenoménů a současné výzkumy se jim věnující. Přestože jde o témata posledních několika desítek let, kyberšikaně se věnuje poměrně mnoho zahraničních a několik českých autorů. Chování na sociálních sítích v souvislosti s kyberšikanou je více neprobádanou oblastí.

V empirické části byl představen výzkum realizovaný v průběhu března a dubna 2019 v pražských základních školách na vzorku 43 dětí. 27 % bylo označeno jako oběti kyberšikany, na základě výsledků z dotazníku. Ve výzkumu se ukázala signifikantní korelace mezi ročníkem a časem stráveným na SNS. Žádná z hypotéz týkající se Facebooku se nepotvrdila, byla ovšem realizovaná na velmi malém vzorku.

Pozoruhodné se zdají být výsledky ohledně Instagramu. Ukazuje se, že je nejčastěji používanou sociální sítí adolescentů v této populaci. Oběti jsou na Instagramu více aktivní, mívají spíše otevřený profil pro veřejnost, než ostatní děti. V kapitole o výsledcích byly představeny konkrétní fenomény, které se u dětí opakují. Oběti využívají hojně funkce výběrů a stories, kde jsou ochotné sdílet velmi intimní názory a pocity. V diskuzi byly dále představeny limity tohoto výzkumného designu.

Výsledky této práce by mohly sloužit jako podklad pro lepší orientaci v této oblasti jak pro odborníky v oblasti psychologie, tak i pro další osoby, které se s ní setkávají, jako jsou např. pedagogové.

Seznam použité literatury

- Arsène, M., & Raynaud, J. -P. (2014). Cyberbullying (ou cyber harcèlement) et psychopathologie de l'enfant et de l'adolescent : état actuel des connaissances [Online]. *Neuropsychiatrie De L'enfance Et De L'adolescence*, 62(4), 249-256. <https://doi.org/10.1016/j.neurenf.2014.01.012>
- Bedrošová, M., Dědková, L., Hlavová, R., Macháčková, H., & Šmahel, D. (2018). *České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika.* (Zpráva z výzkumu) [Online]. Brno. Retrieved from <https://bit.ly/2tE5wgU>
- Becherer, T. (2012). Sensation seeking and trait empathy as predictors for the preference of Happy Slapping video use among German adolescents. *Conference Papers -International Communication Association*, 1(1), 1-31.
- Beran, T., & Li, Q. (2008). The Relationship between Cyberbullying and School Bullying [Online]. *The Journal Of Student Wellbeing*, 1(2), 16-33. <https://doi.org/10.21913/JSW.v1i2.172>
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship [Online]. *Journal Of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Boyle, K., & Johnson, T. J. (2010). MySpace is your space? Examining self-presentation of MySpace users [Online]. *Computers In Human Behavior*, 26(6), 1392-1399. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.04.015>
- Brejčák, P. (2018). Infografika: Jak Češi využívají ty internety a sociální sítě v roce 2018 [Online]. In *Ty internety*. online. Retrieved from <https://bit.ly/2HCdfVM>
- Brody, N., & Vangelisti, A. L. (2017). Cyberbullying: Topics, strategies, and sex differences [Online]. *Computers In Human Behavior*, 75, 739-748. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.06.020>

Bryce, J., & Fraser, J. (2014). The role of disclosure of personal information in the evaluation of risk and trust in young peoples' online interactions [Online]. *Computers In Human Behavior*, 30, 299-306. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.09.012>

Černá, A., Dědková, L., Macháčková, H., & Ševčíková, A. (2013). *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada.

Dehue, F., Bolman, C., & Völlink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception [Online]. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(2), 217-223. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0008>

Dickey, J. (2014). The Antisocial Network. *Time Magazine*, 184(1), 40-45.

Eckertová, L., & Dočekal, D. (2013). *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press.

Guan, S. -S. A., & Subrahmanyam, K. (2009). Youth Internet use: risks and opportunities [Online]. *Current Opinion In Psychiatry*, 22(4), 351-356. <https://doi.org/10.1097/YCO.0b013e32832bd7e0>

Hackett, L. (2017). In game abuse: The extent and the nature of online bullying within digital gaming environment [Online]. Retrieved February 15, 2019, from <https://bit.ly/2WMNSEm>

Hackett, L. (2018). Ditch the label: The annual survey 2018 [Online]. Retrieved February 20, 2019, from <https://bit.ly/2Kvqcle>

Holla, K. (2015). CYBERBULLYING IN SLOVAK REPUBLIC – THE ANALYSIS OF VARIANCE OF MAIN EFFECTS [Online]. *Slavonic Pedagogical Studies Journal*, 4(2), 136-146. <https://doi.org/10.18355/PG.2015.4.2.136-146>

Janošová, P., Kollerová, L., Záborská, K., Kressa, J., & Dědová, M. (2016). *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada.

Juvonen, J., & Gross, E. F. (2008). Extending the School Grounds?-Bullying Experiences in Cyberspace [Online]. *Journal Of School Health*, 78(9), 496-505.
<https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2008.00335.x>

Kim, E., & Glomb, T. M. (2010). Get smarty pants: Cognitive ability, personality, and victimization [Online]. *Journal Of Applied Psychology*, 95(5), 889-901.
<https://doi.org/10.1037/a0019985>

Kiriakidis, S. P., & Kavoura, A. (2010). Cyberbullying: a review of the literature on harassment through the Internet and other electronic means. *Fam Community Health*, 33(2), 82-93.

Klomek, A. B., Sourander, A., & Gould, M. (2010). The Association of Suicide and Bullying in Childhood to Young Adulthood: A Review of Cross-Sectional and Longitudinal Research Findings [Online]. *The Canadian Journal Of Psychiatry*, 55(5), 282-288.
<https://doi.org/10.1177/070674371005500503>

Kolář, M. (2011). *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál.

Kopecký, K. (2014). Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu (2014) [Online]. In *E-bezpečí*. Retrieved from <https://bit.ly/2DPjTnl>

Kopecký, K. (2015b). *České děti a Facebook* (Výzkumná zpráva). Olomouc.

Kopecký, K. (2015). *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu* [Online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Kubala, L. (2019). Facebook umírá, žezlo přebírá Instagram [Online]. In *E-bezpečí*. Retrieved from <https://bit.ly/2SWZwKw>

Latané, B., & Darley, J. M. (1970). *The unresponsive bystander: Why doesn't he help?*. New York: Appleton-Centruy-Crofts.

Livingstone, Ólafsson, Kjartan, & Staksrud. (2011). *Social networking, age and privacy* [Online]. London. Retrieved from <http://eprints.lse.ac.uk/id/eprint/35849>

Livingstone, S., & Haddon, L. (2009). *EU kids online: Final Report* [Online]. London. Retrieved from <https://bit.ly/1oSbkiM>

Macek, P. (2003). *Adolescence* (Vyd. 2., upr.). Praha: Portál.

Magaud, E., Nyman, K., & Addington, J. (2013). Cyberbullying in those at clinical high risk for psychosis [Online]. *Early Intervention In Psychiatry*, 7(4), 427-430. <https://doi.org/10.1111/eip.12013>

Macháčková, H., Šmahel, D., Bedrošová, M., Dědková, L., Hlavová, R., Šmahelová, M., et al. (2018). *EU Kids Online network: The EU Kids Online 2018 survey: The Czech Republic Technical Report*. (Zpráva z výzkumu) [Online]. Retrieved from <https://bit.ly/2FmezK6>

Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel [Online]. *Psychology In The Schools*, 45(4), 323-348. <https://doi.org/10.1002/pits.20301>

Meter, D. J., & Bauman, S. (2015). When Sharing Is a Bad Idea: The Effects of Online Social Network Engagement and Sharing Passwords with Friends on Cyberbullying Involvement [Online]. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 18(8), 437-442. <https://doi.org/10.1089/cyber.2015.0081>

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Havlíčkův Brod: Grada.

Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., & Daciuk, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims [Online]. *Children And Youth Services Review*, 34(1), 63-70. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.08.032>

Mitchell, K. J., Finkelhor, D., Wolak, J., Ybarra, M. L., & Turner, H. (2011). Youth Internet Victimization in a Broader Victimization Context [Online]. *Journal Of Adolescent Health*, 48(2), 128-134. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.06.009>

Patchin, J. W. (2018). Are “Gamers” More Likely to be “Bullies”? [Online]. In *Www.cyberbullying.org*. Retrieved from <https://bit.ly/2DS2fiK>

Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2016). Bullies Move Beyond the Schoolyard [Online]. *Youth Violence And Juvenile Justice*, 4(2), 148-169. <https://doi.org/10.1177/1541204006286288>

Peluchette, J. V., Karl, K., Wood, C., & Williams, J. (2015). Cyberbullying victimization: Do victims' personality and risky social network behaviors contribute to the problem? [Online]. *Computers In Human Behavior*, 52(1), 424-435. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.06.028>

Riebel, J., Jäger, R. S. R. S., & Fischer, U. C. U. (2009). Cyberbullying in Germany– an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. [Online]. *Psychology Science Quarterly*, 51(3).

Rogers, V. (2011). *Kyberšikana: Pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál.

Říčan, P. (2006). *Cesta životem* (2., přeprac. vyd.). Praha: Portál.

Sampasa-Kanyinga, H., & Hamilton, H. A. (2015). Use of Social Networking Sites and Risk of Cyberbullying Victimization: A Population-Level Study of Adolescents [Online]. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 18(12), 704-710. <https://doi.org/10.1089/cyber.2015.0145>

Schneider, S. K., O'Donnell, L., Stueve, A., & Coulter, R. W. S. (2012). Cyberbullying, School Bullying, and Psychological Distress: A Regional Census of High School Students [Online]. *American Journal Of Public Health*, 102(1), 171-177. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2011.300308>

Siibak, A. (2009). Constructing the Self through the Photo selection - Visual Impression Management on Social Networking Websites. [Online]. *Cyberpsychology*, 3(1), 1-9. Retrieved from <https://bit.ly/2UPupSW>

Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? [Online]. *Scandinavian Journal Of Psychology*, 49(2), 147-154. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x>

Slonje, R., Smith, P. K., & Frisén, A. (2016). Perceived reasons for the negative impact of cyberbullying and traditional bullying [Online]. *European Journal Of Developmental Psychology*, 14(3), 295-310. <https://doi.org/10.1080/17405629.2016.1200461>

Smith, P. K. (2016). Bullying: Definition, Types, Causes, Consequences and Intervention [Online]. *Social And Personality Psychology Compass*, 10(9), 519-532. <https://doi.org/10.1111/spc3.12266>

Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils [Online]. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(4), 376-385. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x>

Staksrud, E., Ólafsson, K., & Livingstone, S. (2013). Does the use of social networking sites increase children's risk of harm? [Online]. *Computers In Human Behavior*, 29(1), 40-50. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.05.026>

Sticca, F., & Perren, S. (2013). Is Cyberbullying Worse than Traditional Bullying? Examining the Differential Roles of Medium, Publicity, and Anonymity for the Perceived Severity of Bullying [Online]. *Journal Of Youth And Adolescence*, 42(5), 739-750. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9867-3>

Suler, J. (2004). The Online Disinhibition Effect [Online]. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(3), 321-326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>

Sumter, S. R., Baumgartner, S. E., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2012). Developmental Trajectories of Peer Victimization: Off-line and Online Experiences During Adolescence [Online]. *Journal Of Adolescent Health*, 50(6), 607-613. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.10.251>

Suzuki, K., Asaga, R., Sourander, A., Hoven, C. W., & Mandell, D. (2012). Cyberbullying and adolescent mental health [Online]. *International Journal Of Adolescent Medicine And Health*, 24(1). <https://doi.org/10.1515/ijamh.2012.005>

Taraszow, T., Aristodemou, E., Shitta, G., Laouris, Y., & Arsoy, A. (2010). Disclosure of personal and contact information by young people in social networking sites: An analysis using Facebook profiles as an example [Online]. *International Journal Of Media & Cultural Politics*, 6(1), 81-101. <https://doi.org/10.1386/macp.6.1.81/1>

Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization [Online]. *Computers In Human Behavior*, 26(3), 277-287. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.014>

Udatná, J. (2010). Kyberšikana na českých školách-výzkum [Online]. In *Minimalizace šikany*. Minimalizace šikany. Retrieved from <https://bit.ly/2BKKyBD>

Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání* (Vyd. 2., dopl. a přeprac). Praha: Karolinum.

Vašutová, M. (2010). *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě.

Vybíral, Z. (2009). *Psychologie komunikace* (Vyd. 2). Praha: Portál.

Waheed, H., Anjum, M., Rehman, M., Khawaja, A., & Song, H. (2017). Investigation of user behavior on social networking sites [Online]. *Plos One*, 12(2), 1-19. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0169693>

Wahlstrom, D., Collins, P., White, T., & Luciana, M. (2010). Developmental changes in dopamine neurotransmission in adolescence: Behavioral implications and issues in assessment [Online]. *Brain And Cognition*, 72(1), 146-159.
<https://doi.org/10.1016/j.bandc.2009.10.013>

Weber, M., Ziegele, M., & Schnauber, A. (2013). Blaming the Victim: The Effects of Extraversion and Information Disclosure on Guilt Attributions in Cyberbullying [Online]. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 16(4), 254-259.
<https://doi.org/10.1089/cyber.2012.0328>

Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Champaign: Research Press.

Williams, K. R., & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and Predictors of Internet Bullying [Online]. *Journal Of Adolescent Health*, 41(6), S14-S21.
<https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.08.018>

Wolak, J., Ybarra, M. L., Mitchell, K., & Finkelhor, D. (2007). Current research knowledge about adolescent victimization via the internet. *Adolescent Medicine: State Of The Art Reviews*, 18(22), 325-341.

Ybarra, M. L. (2004). Linkages between Depressive Symptomatology and Internet Harassment among Young Regular Internet Users [Online]. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(2), 247-257. <https://doi.org/10.1089/109493104323024500>

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2007). Prevalence and Frequency of Internet Harassment Instigation: Implications for Adolescent Health [Online]. *Journal Of Adolescent Health*, 41(2), 189-195. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.03.005>

Zhao, S., Grasmuck, S., & Martin, J. (2008). Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships [Online]. *Computers In Human Behavior*, 24(5), 1816-1836. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.02.012>

Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2018 [Online]. (2018). Praha: Český statistický ústav. Retrieved from <https://bit.ly/2EvDvyO>

Seznam tabulek

Tabulka 1 Tradiční šikana a kyberšikana	15
Tabulka 2 Třísložkový model šikany podle Kopeckého	17
Tabulka 3 Rozdělení kyberšikany podle autorů	22
Tabulka 4 Proměnné na Facebooku a Instagramu	47
Tabulka 5 Deskriptivní statistika Facebookových profilů	60
Tabulka 6 deskriptivní statistika proměnných na Instagramu	65

Seznam grafů

Graf 1 Formy online agrese (Bedrošová et al, 2018, str. 17).....	25
Graf 2 Rozložení výzkumného vzorku podle pohlaví	52
Graf 3 Rozložení výzkumného vzorku podle věku	52
Graf 4 Rozložení výzkumného vzorku podle ročníku	53
Graf 5 Znázornění procesu tvorby výzkumného souboru	53
Graf 6 Frekvence kyberšikany	54
Graf 7 Formy kyberšikany	55
Graf 8 Oblíbenost sociálních sítí	56
Graf 9 Vztah mezi počtem sledujících a obětmi a dalšími respondenty.....	58
Graf 10 Krabicové diagramy numerických proměnných z Facebooku	61
Graf 11 Typy příspěvků na Facebooku.....	62
Graf 12 Krabicové diagramy proměnných na Instagramu	65

Seznam zkratk

COST	Copingové strategie kyberšikany u adolescentů
EUKO	Eu Kids online
SNS	Social networking sites=sociální síť
ZŠ	Základní škola

Seznam příloh

Příloha 1-Informovaný souhlas

Příloha 2-Dotazník

Příloha 1.

Informovaný souhlas

Vážení rodiče, Vážení žáci,

Kyberšikana je vážným problémem, o kterém dospělí často nemusí dlouho vědět. Tato studie má za cíl zjistit, jak samotné děti mohou kyberšikaně předejít.

Jsem studentkou navazujícího magisterského studia psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Katedře psychologie. Dostává se k Vám informace o výzkumu, který je součástí mé diplomové práce. Tímto dopisem bych Vás rada s výzkumem seznámila a poprosila o Vaši účast v něm. Diplomová práce nese název **Kyberšikana a chování na sociálních sítích u žáků druhého stupně základních škol**.

Cílem této studie je zjistit souvislosti mezi kyberšikanou a chováním dětí na sociálních sítích. Znalost těchto souvislostí pomůže formulovat preventivní opatření pro používání sociálních sítí mezi mladými a přinese nové poznatky jako podklad pro další zkoumání kyberšikany. Jednoduše řečeno výzkum má za cíl ukázat, jaké chování, které dělají děti základních škol na sociálních sítích, může být rizikové pro stání se obětí kyberšikany. Pokud se takové chování podaří ve výzkumu identifikovat, bude možné dětem říci, čeho by se v budoucnu měli vyvarovat a jaké chování je naopak bezpečné. Účast Vašeho dítěte ve výzkumu může pomoci s bezpečností dětí ze základních škol na internetu.

Účast dospívajících v této studii je důležitým přínosem. Pokud souhlasíte se spoluprací na této studii, účast bude zahrnovat následující:

1. vyplnění papírových dotazníků dětmi přímo v jejich základní škole.
2. přidání dítěte do přátel na sociálních sítích, které využívají. Výzkumník požádá dítě o přátelství, dítě jej musí přijmout. Po časově omezenou dobu (2 týdny) bude mít výzkumný tým přístup k profilu Vašeho dítěte. Nebude dítě nijak dále kontaktovat. Na konci této fáze výzkumník virtuální přátelství ukončí.

Všechny výsledky jsou důvěrné. To znamená, že totožnost účastníků je anonymizována (používá se kód, a nikoli jméno) a konkrétní informace každého adolescenta nebudou poskytnuty nikomu mimo výzkumný tým. Výsledky práce jsou dohledatelné v repozitáři závěrečných prací Univerzity Karlovy.

Veškeré citlivé údaje o účastnících výzkumu jsou v přílohách, které nejsou přístupné veřejnosti. Vaše dítě nebude možné podle zveřejněných výsledků identifikovat.

Účast ve studii je dobrovolná, proto musí dospělí i dítě podepsat souhlas s účastí. Od účasti je možné kdykoliv odstoupit. Účast nemá žádný zdravotní nebo ekonomický přínos. Pokud se rozhodnete zúčastnit, poprosíme Vás (rodiče a dítě) podepsat souhlas s účastí na studii.

Pokud máte zájem o další informace o účasti v této studii, můžete mne kontaktovat:

Bc. Zuzana Benešová

Tel: 737 886 574

Email: zuzana.benesova@seznam.cz

Souhlas zákonných zástupců s účastí při výzkumu

Souhlasím s účastí mé dcery/mého syna ve výzkumném projektu **Kyberšikana a chování na sociálních sítích u žáků druhého stupně základních škol**, který organizuje Bc. Zuzana Benešová jako součást své diplomové práce.

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že výzkum je anonymní a беру на vědomí, že zpracování a uchovávání veškerých zjištěných mých údajů a údajů mé dcery/mého syna bude sloužit jen pro účely projektu, údaje nebudou nikomu zpřístupněny a garant výzkumu je bude uchovávat jen po dobu nezbytně nutnou pro sledovaný účel. беру на vědomí, že údaje jsou chráněny v souladu s GDPR a bez mého vědomí a písemného souhlasu nebude nikde a nikomu mimo výzkumníků prezentovány.

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že mohu kdykoli v průběhu práce na projektu i po jejím skončení svůj souhlas odvolat, aniž by to mělo za následek negativní důsledky. Jakékoli jiné ujednání vyžaduje můj souhlas.

I. Souhlasím s účastí mé dcery/mého syna účastí ve výzkumu: ☐ ANO ☐ NE

Souhlas poskytuje: .....
jméno a příjmení (hůlkovým písmem)

*otec, matka, jiný zákonný zástupce dítěte (zatrhněte)

Jméno dítěte: .....

Adresa trvalého bydliště: .....

E-mail: ..... Telefon: .....

Výzkumník: Zuzana Benešová

E-mail: zuzana.benesova@seznam.cz

Telefon: +420 737 886 574

Datum: .....

.....

.....

*Zuzana Benešová,
Kyberšikana a chování na sociálních sítích u žáků druhého stupně základních škol*

podpis zákonného zástupce

podpis výzkumníka

Příloha 2.

DOTAZNÍK O KYBERŠIKANĚ A CHOVÁNÍ NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH

Ahoj,

Jsem studentkou navazujícího magisterského studia psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Katedře psychologie. Nyní držíš v ruce dotazník, který je součástí mé diplomové práce **Kyberšikana a chování na sociálních sítích u žáků druhého stupně základních škol**.

Tento výzkum má dvě části. V první vyplníš tento dotazník. Ve druhé fázi si tě přidám do přátel na sociálních sítích, které používáš. Přijde ti žádost o přátelství nebo sledování pod jménem Zuzana Benešová. Je potřeba, abys tuto žádost přijal. Poté ti už nebudu posílat žádné zprávy, ani na ně nebudu odpovídat. Budu tvým „přítelem“ nebo „sledovatelem“ po dobu 2 týdnů. Nakonec přátelství zruším.

V dotazníku se objevují otázky na sociální sítě, které používáš. Dej prosím pozor, abys bezchybně napsal přezdívku (nick, uživatelské jméno), pod kterou tě kamarádi můžou najít.

Účast na tomto výzkumu je dobrovolná, proto musíš podepsat souhlas s účastí. Můžeš si to kdykoliv rozmyslet a svůj souhlas zrušit. Pokud budeš mít další otázky, můžeš mne kdykoliv kontaktovat.

Všechny výsledky jsou důvěrné. To znamená, že totožnost účastníků je anonymizována (používá se kód, a nikoli jméno) a konkrétní informace každého dítěte a rodiny nebudou poskytnuty nikomu mimo výzkumný tým.

Bc. Zuzana Benešová

Email: zuzana.benesova@seznam.cz

Informovaný souhlas

Souhlasím se svou účastí ve výzkumném projektu Kyberšikana a chování na sociálních sítích u žáků druhého stupně základních škol, který organizuje Bc. Zuzana Benešová jako součást své diplomové práce.

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že výzkum je anonymní a beru na vědomí, že zpracování a uchovávání veškerých zjištěných mých údajů bude sloužit jen pro účely projektu, údaje nebudou nikomu zpřístupněny a garant výzkumu je bude uchovávat jen po dobu nezbytně nutnou pro sledovaný účel. Beru na vědomí, že údaje jsou chráněny v souladu s GDPR a bez mého vědomí a písemného souhlasu nebude nikde a nikomu mimo výzkumníků prezentovány.

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že mohu kdykoli v průběhu práce na projektu i po jejím skončení svůj souhlas odvolat, aniž by to mělo za následek negativní důsledky. Jakékoli jiné ujednání vyžaduje můj souhlas.

1. Souhlasím se svou účastí ve výzkumu: ☐ ANO ☐ NE

Souhlas poskytuje:

.....
jméno a příjmení (hůlkovým písmem)

.....
Datum

.....
Podpis

I. Osobní údaje

Jméno:

Pohlaví:

- a) Muž
- b) Žena

Věk (napiš číslo):

Vyplň název školy, na které studuješ:

Do které třídy chodíš?

- a) 6. třída
- b) 7. třída
- c) 8. třída
- d) 9. třída

II. KYBERŠIKANA

PŘEČTI SI PROSÍM:

Někdy děti nebo dospívající někomu říkají nebo dělají hnusné nebo nepříjemné věci, které mu mají ublížit. To se může opakovat v průběhu několika dní a nebo trvat delší dobu. Může to zahrnovat:

- dobírání si někoho způsobem, který se mu nelíbí
- bití, kopání nebo strkání do někoho
- ignorování někoho nebo záměrné vynechání někoho ze společných aktivit

Když se lidé chovají takto ošklivě nebo nepříjemně, může se to dít:

- osobně (tváří v tvář)
- přes mobilní telefon (zprávy, hovory, videoklipy)
- na internetu (emaily, online zprávy, sociální sítě, diskuze)

1. QF20 Choval se k tobě někdo v POSLEDNÍM ROCE takto hnusně nebo nepříjemně?

- ☐ Ne
- ☐ Ano
- ☐ Nevím / Nechci odpovědět

Pokud si odpověděl ano, pokračuj další otázkou. Pokud si zaškrtnul jinou odpověď, pokračuj otázkou č. 6

2. QF21 Jak často se to v POSLEDNÍM ROCE stalo?

ZAŠKRTNI PROSÍM JEDNU ODPOVĚĎ NA KAŽDÉM ŘÁDKU

	Nikdy	Nanejvýš párkrát	Alespoň jednou za měsíc	Alespoň jednou za týden	Denně nebo téměř denně	Nevím / Nechci odpovědět
a) Osobně, tváří v tvář (to znamená, že ta osoba s tebou byla na stejném místě ve stejnou dobu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Prostřednictvím mobilního telefonu, internetu, na počítači nebo tabletu atd..	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Jiným způsobem	☐	☐	☐	☐	☐	☐

3. QF23 Stala se ti v POSLEDNÍM ROCE některá z následujících věcí?

ZAŠKRTNI PROSÍM JEDNU ODPOVĚĎ NA KAŽDÉM ŘÁDKU

	Ne	Ano	Nevím / Nechci odpovědět
a) Někdo mi poslal hnusné nebo nepříjemné zprávy	☐	☐	☐
b) Hnusné nebo nepříjemné zprávy o mně byly šířeny nebo zveřejňovány tam, kde to ostatní mohli vidět	☐	☐	☐
c) Byl/a jsem záměrně vynechán/a nebo vyloučen/a ze skupiny nebo aktivity na internetu	☐	☐	☐
d) Někdo mi vyhrožoval na internetu	☐	☐	☐
e) Byl/a jsem donucen/a udělat něco, co jsem nechtěl/a	☐	☐	☐
f) Na internetu se mi staly jiné ošklivé nebo nepříjemné věci	☐	☐	☐

4. QF24 Ted' si prosím vzpomeň na to, když s tebou někdo NAPOSLEDY na internetu zacházel takovým hnusným nebo nepříjemným způsobem. Jak jsi se přitom cítil/a?

- ☐ Nebyl/a jsem vůbec rozhozený/á
- ☐ Byl/a jsem trochu rozhozený/á
- ☐ Byl/a jsem dost rozhozený/á
- ☐ Byl/a jsem hodně rozhozený/á
- ☐ Nevím / Nechci odpovědět

5. QF25 Jak dlouho ses tak cítil/a?

- ☐ Hned mě to přešlo
- ☐ Cítil/a jsem se tak pár dnů
- ☐ Cítil/a jsem se tak pár týdnů
- ☐ Cítil/a jsem se tak několik měsíců nebo déle
- ☐ Nevím / Nechci odpovědět

III. CHOVÁNÍ NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH

6. Jaké používáš sociální sítě? (Zaškrtni i více možností a napiš své uživatelské jméno)

1. ☐ Facebook

- Moje uživatelské jméno:

2. ☐ Instagram

- Moje uživatelské jméno:

3. ☐ Snapchat

- Moje uživatelské jméno:

4. ☐ Tik tok

- Moje uživatelské jméno:

5. ☐ Youtube

- Moje uživatelské jméno:

6. ☐ Twitter

- Moje uživatelské jméno:

7. ☐ Tumblr

- Moje uživatelské jméno:

8. ☐ Tellonym

- Moje uživatelské jméno:

9. ☐ Ask.fm

- Moje uživatelské jméno:

10. ☐ Sarahah

- Moje uživatelské jméno:

11. ☐ Lidé.cz

- Moje uživatelské jméno:

12. ☐ Spolužáci.cz

- Moje uživatelské jméno:

7. Pokud jsi i na jiných sociálních sítích, napiš je prosím zde:

1) Jméno sociální sítě:

- **Moje uživatelské jméno:**

2) Jméno sociální sítě:

- **Moje uživatelské jméno:**

3) Jméno sociální sítě:

- **Moje uživatelské jméno:**

4) Jméno sociální sítě:

- **Moje uživatelské jméno:**

8. Kolik času denně trávíš na sociálních sítích?

☐ Méně jak 1 hodinu denně

☐ 1-2 hodiny denně

☐ 3-4 hodiny denně

☐ 5-6 hodin denně

☐ 7 hodin denně a více

☐ Používám je, ale ne denně

☐ Nepoužívám sociální sítě